

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2019. szeptember • XXX. évfolyam 9. (346.) szám

Ára: 330 Ft

Fotó: Pulai Zsóka

- Piaci viszonyok, ellátási nehézségek a Rákosi-korszakban a „disszidens” szemével
- Búcsú Prikidánovics Dániel futballistától, játékezetőtől
- Új utakon a bajai vízilabdázás: interjú az edzőkkel és a klubelnökkel
- Lengyel menekültek Baján 1939-ben

Tartalom

- Adatok a Pandúr-sziget nyári gáttal körülvett részének történetéhez (*Nebojszki László tanulmánya*).....3
- Ellátási nehézségek, piaci helyzet Baján a Rákosi-korszakban (*Mayer János forrásközlése*).....5
- Lengyel menekültek Baján (*Sarlós István forrásközlése*).....9
- Robbanó Rozmárok utódai (*Kovács Zita interjúja Fülöp Tiborral, Beleon Zsolttal és dr. Révfy Zoltánnal*).....11
- Prikidánovics Dániel (1955-2019) emlékére (*Szilárd Illés és Evanics Zoltán megemlékezése*).....14
- A poltavai csata (*Kenyeres Zsolt tanulmánya*).....15
- Róna Dezső felajánlása (*Sarlós István forrásközlése*).....17
- Bajai Honpolgár-estek: szeptemberben újrazdadjuk! (*Mayer János felvezetője*).....18
- Rejtett tudományok, telepátia és a pszijelenségek (*Hágen András írása*).....19
- Sztorik, mesék, diplomata történetek (*Mayer János könyvismertetője*).....20
- Vasárnap ebéd (*Szentiványi Gábor írása*).....21
- Tamás, mesélj! (*Lex Orsolya recenziója*).....22
- Még nyár, de már majdnem ősz: a szilva (*Szűnder Dezső receptjei*).....24

Újra együtt

M. J.

■ Ez a nyári szünidő is gyorsan elszállt, mire olvasóink a lapot kezükbe veszik, már lezajlottak az iskolai évnitők, és lassan mindenki visszazökken a lazább nyári időszak után a normális üzemmódba. Egy hónap új Honpolgár-lapszám nélkül talán túlonúl hosszú időnek tűnhet, ám olvasóink elhíhetik, hogy a július-augusztusi időszak sem pusztán tétlenkedéssel telt.

Javában szervezzük már a következő évad Honpolgár-estjeit (a tervezett tematikát a lapszámunk 19. oldalán találják), s szeptember folyamán bemutatkozik majd a lapunkat kiadó *Bajai Honpolgár Alapítvány* megújult kuratóriuma is. Bízunk benne, hogy a tagság vérfrissítése eredményeket is hoz, és az új erővel is sikerül majd biztosítani lapunk megjelenésének és fennmaradásának feltételeit. Tudjuk, nem lesz könnyű dolguk: egyre kevesebben vannak – akár olvasókról/ előfizetőkről, akár anyagi támogatókról legyen szó –, akik hajlandók

bőkezűen áldozni a kultúrára, örömmel finanszírozzák az általunk képviselt értékeket, vagy szívesen vesznek kézbe a nyomtatott (de ma már online is olvasható) folyóiratot akkor is, ha fizetni kell érte. A minőség sehol sincs ingyen, márpedig mi igyekszünk havonta minőséget szállítani olvasóink asztalára, és próbáljuk magunkat távol tartani mind a bulvár talmi csillogásától, mind a közéleti-politikai viták olykor kritikán aluli színvonalától és stílusától. Jut ebből nélkülünk is éppen elég, de mi arra vagyunk büszkék, hogy lapunk megjelenése nem függ a helyhatósági választások eredményétől, és

működésünk elmúlt 30 évében sem szegődünk a politika szolgálóleányává, bármely politikai irányzat volt is éppen hatalmon. A helyi önkormányzat azon kezdeményezéséhez viszont örömmel csatlakoztunk, hogy meg kíván emlékezni lengyel menekültek 70 évvel ezelőtti befogadásáról, hiszen itt egy nehéz történelmi korszak nemes gesztusáról van szó. Az pedig külön öröm, hogy az önkormányzati sajtóban közzétett felhívásra többen is jelentkeztek, akiknek családjában személyes emlékeket is őriznek a mára kissé feledésbe merült eseményekkel kapcsolatban. (*Sarlós István* egyik e havi forrásközlése ehhez kapcsolódik.)

Lapunk ebben az évben ünnepli majd fennállásának 30. évfordulóját. Látványos ünneplést, csillogó-villogó jubileumi kiadványok megjelentetését jelenlegi erőforrásaink aligha tesznek lehetővé, azt viszont ígérhetjük, törekszünk arra, hogy a megszokott színvonalat tartsuk (sőt, javítsuk!), és új szerzőket is bevonjunk az alkotási folyamatba. Folytassuk együtt! ■

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya, Sarlós István, Sipos Loránd, Szűnder Dezső, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

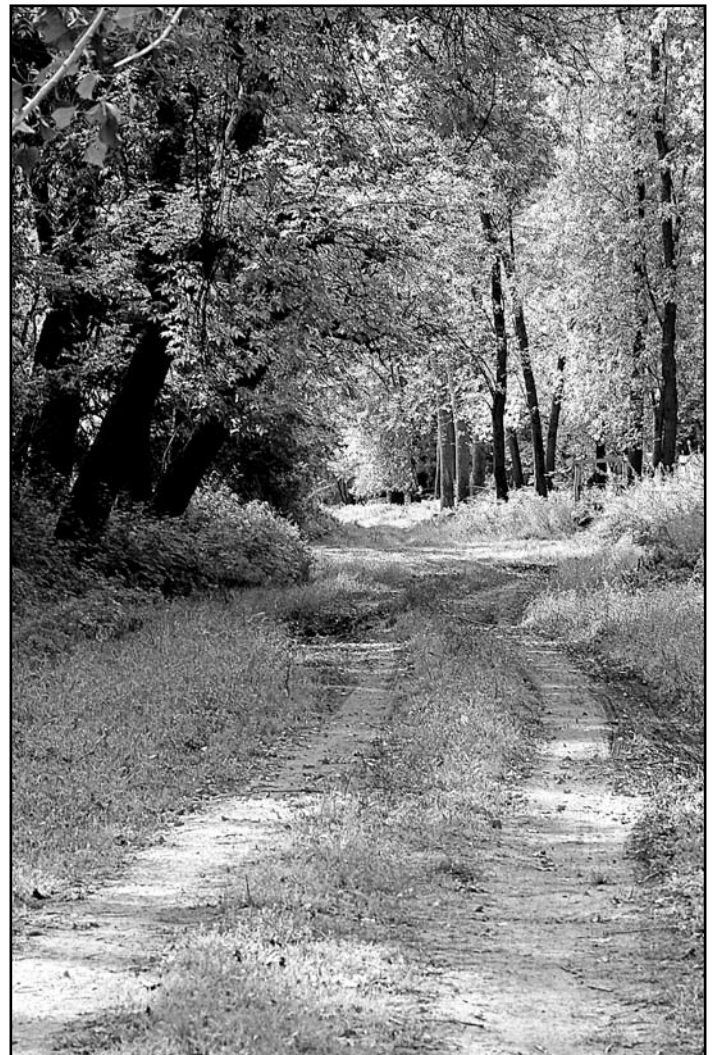
Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számmlaszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

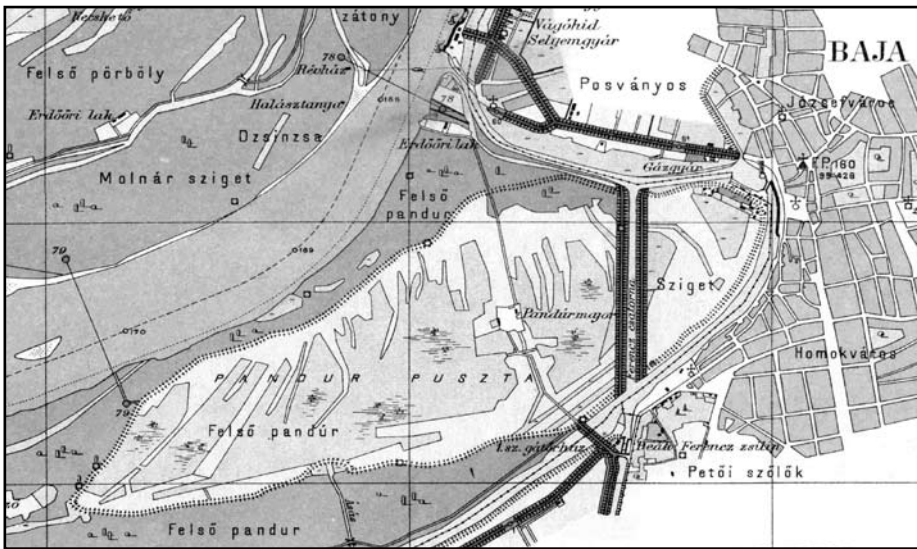
Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

Pulai Zsóka fényképe

Adatok a Pandúr-sziget nyári gáttal körülvett részének történetéhez

A „Tóth Károly: A Szegzárd-bátai Dunavédgát-Társulat multja és jelene. Szegzárd, 1896” című könyv mellékletének térképrészlete a részletesebben vizsgált területéről. Az alkalmazott jelkulcs szerint a Türr-átvágás (a mappán megnevezése Ferenc csatorna) töltésének részűjét kövel erősítették meg, míg a védgát további részei a mellette lévő anyaggyerő helyek agyagos-homoktalajából készültek.

Nebojszki László

■ A Bajától nyugat-délnyugatra található Pandúr-sziget története során a rajta húzódó fokokat, mellékágakat, dunai mederváltozásokat stb. tekintve számos változáson ment keresztül. Nevét a ma már csak a feljegyzésekben létező Pandúr faluról kapta, amely a régi Bál helyén épült. A névvel kapcsolatosan Mindszenty Antal 1831-ben a Tudományos Gyűjteményben közölt dolgozatában több eredetváltozatot közölt és zárt ki, végül felvetette: talán az érsek ott lakó banderális csatlósairól nevezhették el a helyet. A Duna későbbi mederváltozásai egyre inkább veszélyeztették a települést, végül az ott élőket több árvízi elöntés lakóhelyük feladására kényszerítette. Pandúr falu nem épült fel újra, a kalocsai érsek a megmaradt lakosokat 1782-ben Csávolgyra és a ma Bajához tartozó Szentistvánra telepítette. Az állandó papot adó bajai ferencesek háztörténetükben utoljára 1784-ben említették Pandúrt. A Pandúr elnevezés azonban földrajzi névként fennmaradt, a Bajától Szeremléig húzódó szigetről Csutor Gyula városi főjegyző 1866-ban az alábbi leírást készítette: „Leghatározottabb adatokat találhatunk a város nyugaton magasló partja alatt elterülő, a nagy Duna és egyik ugy nevezett Sugovicza ágától körülfolyt néhány ezer holdnyi »Pandur« szigetről, mely tulajdonképpen Pest megyéhez tartozik s' a bajaiak által, mint mulatóhely látogattatik. Százados fája alatt

a legkellemesebb sétahelyek fogadják a szorakozni vágyót, míg a vizenyősebb s' fa nélküli helyeken buján termő szántóföldeken s' kaszálókon akad meg a szem.” (Közl: Köhegyi Mihály-Solymos Ede: Észak-Bácska földrajzi nevei Pesty Frigyes kéziratosa Helynévtárában. Baja, 1973. 19. o.)

Az egykor a Kalocsai Érseki Uradalomhoz tartozó Pandúr-pusztai mezőgazdasági művelésének központja az ottani major volt, egy 1885-ben készült térkép szerint ezt a területet már akkor védtöltés (igazából nyári gát, ami a Duna kisebb árvizei ellen jelentett biztonságot) vette körbe. (Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár VIII.2.d. No.592.) Erre az időszakra már megtörtént a Ferenc-csatorna rekonstrukciójához kapcsolódóan a Pandúr-sziget északi részén az átvágás, amellyel létrejött a Nagy- és a Kis-Pandúr-sziget. Utóbbiról (a mai Petőfi-szigetről) az uradalom úgy gondolta, hogy önálló gazdálkodásra alkalmatlan (kezelése a jövedelmet meghaladó költségbe kerülne), és 32 000 forintért eladta Türr Istvánnak. Vélhetően a Türr-átvágás elkészülte után merülhetett fel az illetékesekben, hogy a kialakított vontatóút északi pontjából kiindulván és déli végébe visszaérkezően a Nagy-Pandúr szántóföldi növénytermesztésre hasznosíthatónak ítélt északi részét védtöltéssel vegyék körbe. A Nagy-Pandúr- (mai nevén Pandúr-) sziget nyári gáttal védett területén a későbbiekben a 6650/1920. M.E. rendelettel

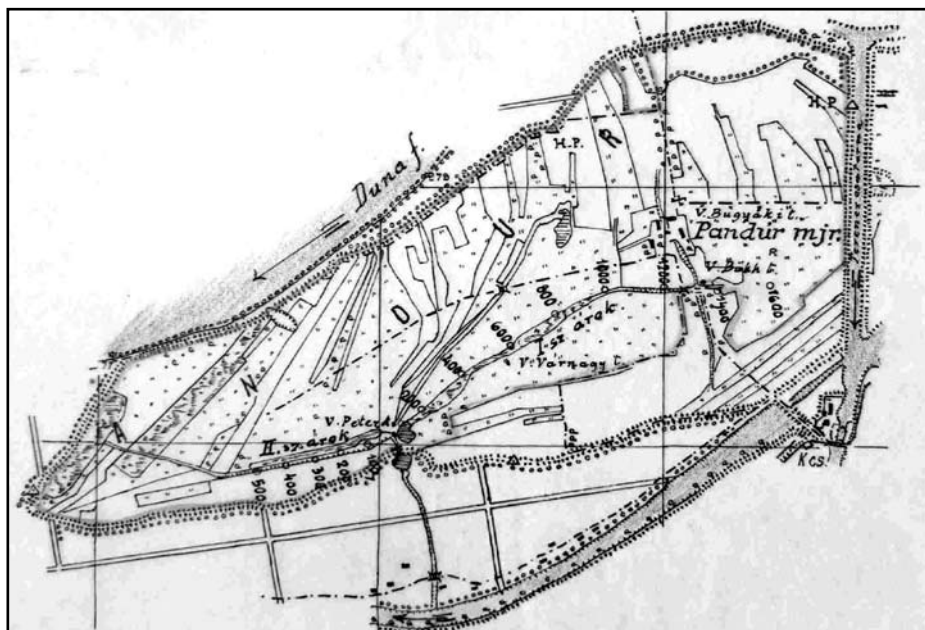
alapított vitézi rend tagjai jutottak földtulajdonhoz: telkeik összességében mintegy 500 katasztrális holdat tettek ki. A megelőző közel évtizedet tekintve példa nélküli 1937. évi tartósan magas dunai vízállás a földárja, azaz a fakadó víz formájában komoly károkat okozott a mezőgazdasági haszonnövényekben. A gondokat tetézte, hogy a Duna apadását követően a két levezető árokban csak nagyon lassan folyt le a víz, a levegő poshadttá vált, és jelentős volt a halpusztulás is. Ezt követően kereste meg a város vitézi széke és a vármegye a vízmentesítés érdekében a Bajai Folyammérnöki Hivatalt, ahol Apor Kálmán királyi műszaki tanácsos kapta feladatul a kiviteli tervek elkészítését. A témával kapcsolatos dokumentáció Budapesten, a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárban (KVL VI. 16. 2. Bajai Folyammérnöki Hivatal iratai) tanulmányozható, cikkünk további részének ez a forrása.

A terület magas és mély fekvésű terep-pontjai között mintegy 3 méter a szintkülönbség, talaja a Duna által korábban lerakott agyagos homok. Emiatt már a bajai vízmérce szerinti 6-7 méteres vízállásnál jelentkezik a fakadó víz, amelynek nyomán kialakuló víztest tartóssága a dunai vízállás további változásán kívül a meteorológiai jellemzők függvénye. Korábbi tulajdonosként az érseki uradalom a mellékelt térképen I. számmal jelölve 1500, míg II. számmal jelölve 1000 méter hosszú lecsapoló árkot létesített: ezek a védtöltéssel körbevett terület déli részének nagyjából közepén találkoztak, és egy 67 méter hosszú árokban a töltésbe épített, téglaboltozatú zsiliphez vezették a vizet, innen a folytatást egy 640 méteres újabb árok jelentette a befogadó Szeremlei-Dunáig.

A Kalocsai Érseki Uradalom szükség szerint tartotta karban ezt az egyszerű vízlevezető hálózatot. A vitézek tulajdonába átkerült területen 1937 előtt alig fordult elő problémás dunai vízállás, ezért nem volt szükség beavatkozásra, és nem is nagyon merült fel az árok gondozásának igénye. Kalocsán az uradalom levéltárában a gondok jelentkezésekor az alapos keresés ellenére sem sikerült megtalálni a létesítés dokumentációját, ezért részletes felmérések váltak szükségessé. Az I. számú árok geodéziai felvételei a levezető zsilip küszöbszintjéhez és a szükséges eséshez mérten egyes részeken a szükségesnél

mélyebb, míg más szakaszokon a szükségesnél magasabb fenékszintet állapítottak meg. A tapasztaltak Apor Kálmán mérnököt arra engedték következtetni, hogy korábban „az árok kiásása tervek, sőt előzetes lejt mérés nélkül történt.” Javaslatában az árok 1 méteres fenékszélességgel, 1:2-es rézsűhajlással történő kiásását tartotta szükségesnek a zsilipküszöbvel megegyező fenékmélység-szinttel (a tervezett 0,02 ‰-es esés inkább csak elméleti jelentőségű). A mérnök a II. számú árok esetében a lefolyást akadályozó növényzettől történő megtisztítást és fél hosszúságra (500 méterre) vonatkozó földmunkát javasolt.

Úgy gondolták, hogy a munkálatok anyagi fedezetét az évenként és holdanként fizetendő 1, a vitézi telkek nagysága alapján összességében 500 pengő biztosítaná, amely a lebecsátó zsilipig az 1885. évi XXIII. törvény-cikk 10. §-a alapján saját hatáskörben történne (a vitézek a terület tulajdonosai, tehát engedély nem kell hozzá). Az onnan kezdődő és a befogadóig folytatódó ároknál végzendő munkákhoz szükséges a birtokos érseki uradalom beleegyezése, esetleg a terület megvétele. Egyúttal a munkálatok jövedelmezőségével-megtérülésével kapcsolatosan Apor Kálmán megjegyezte: mivel az egész terület annyira ki van téve a Duna vízállásai szeszélyes változásainak (amely alapvetően befolyásolja a lecsapoló hatást), erre nézve nincs semmiféle garancia. Mindezekkel párhuzamosan a vitézi telkek tulajdonosai részéről felvetődött egy halastó és egy út létesítésének a gondolata is. Előbbi a zsiliptől északkelet felé húzódó régi holtmeder Hoszszú-tó és annak végéhez kapcsolódó Házi-tó felhasználásával számolt. A mérnök a dunai vízállások miatti kitérttség és a jelentős földmunkák miatt nem javasolta: „Normális méretekkkel megépítendő halastó esetleg éveken

Kelet felé húzódik az I., nyugat felé a II. számú árok, találkozásuktól folyik dél felé a levezető csatorna

át jövedelmező lehet, de ép [p] úgy éveken át nem hoz hasznot, ha a Duna vízállásai nem kedveznek”. Utóbbi megépítése megfelelő méretekkal és terepszint feletti magassággal indokolt lehet, az ehhez kapcsolódó tervezés azonban utalása szerint hatáskörileg az államépítészeti hivatalhoz tartozott.

Apor Kálmán mérnök számításai alapján a lecsapolási munkálatok 2619 m³ tervezett földmunkát jelentenek, amelyhez még további 2400 m³ várható földmozgatás járul. Mindezek alapján az összes várható költség 5 400 pengő, a kivitelezésre nézve pedig fontos lehet az alábbi megjegyzés: „Az előadottakból következik, hogy a munkálatok finanszírozására [sic!] nézve leghelyesebb és legolcsóbb, ha egy évben csak annyi árokásás kerül kivételre, amennyit a vitézek különösebb megterhelés nélkül megbírnak.” Továbbá: „Az előadottakra tekintettel a munkálatokat is olyan sorrendben csoportosítottuk és a költségvetést is úgy állítottuk össze, amint azok gazdaságosságuk szerint fontosak. Legutoljára maradt a zsiliptábla felhúzó szerkezet költségvetése.” A budapesti Ganz és Társa Villamossági, Gép-, Vagon- és Hajógyártól a zsilipfelvonóra kért árajánlatra válaszul a cég 660 pengőben határozta meg a szerkezet árát. Erről a mérnök azt írta: „A jelen esetben fényűzés számba menő felvo-

nó szerkezetet beszerezni csak akkor látnók célszerűnek, ha a földek jövedelmezősége /inkább a szerencsés Duna vízállások miatt/ olyan fokot ért el, hogy a költségeket a vitézek szintén különösebb megerőltetés nélkül összeadhatják.”

A témában utolsó iratként a Bajai Folyammérnöki Hivatalnak 1937. szeptember 4-én küldött levelében vitéz Temesy Ákos ezredes, székkapitány köszönte meg Apor Kálmán műszaki tanácsos önzetlen fáradozását a tervek elkészítéséért. ■

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk továbbra is előfizethető.

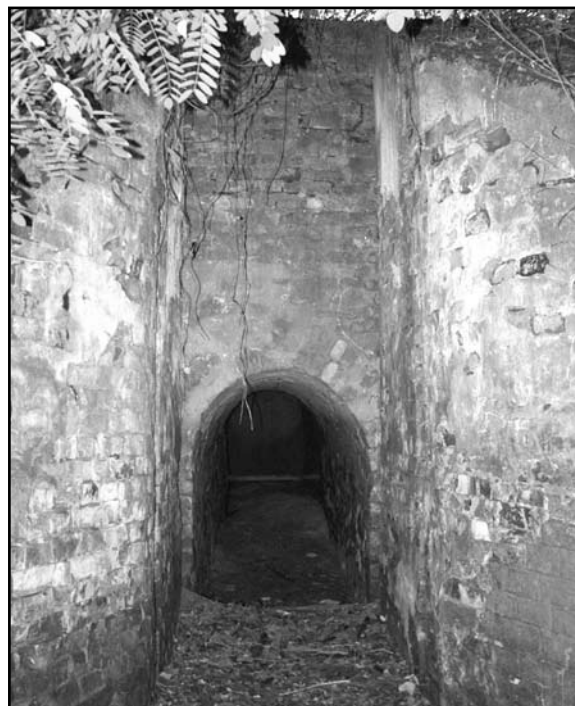
Érdeklődni az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára: **330 Ft**. Előfizetési díjaink a következők.

Helyben (házhoz szállítva)	4 000 Ft
Vidékre (postaköltséggel)	7 400 Ft
Külföldre (postaköltséggel)	14 000 Ft

Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

A nyári gát téglaboltozatú zsilipéről 2002-ben készített fotó a mentett oldal felől (napjainkra már átépítették)

Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából 4.

Ellátási nehézségek, piaci helyzet Baján a Rákosi-korszakban

Mayer János

■ A Szabad Európa Rádió magyarországi „disszidensekkel” folytatott interjúi között az *europa.org* gyűjteményében számos olyan is fellelhető, amely nem közvetlenül a politikai helyzettel foglalkozik, hanem elsősorban a lakosság életkörülményeiről számol be. Ezek azért különösen érdekesek, mert a korszak pártvezérelt sajtója a sikerpropagandát szajkózta, a mindennapok gazdasági nehézségeit pedig elhallgatta. E nehézségek egy része az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem „szocialista átalakításából”, a sztálini gazdaságpolitika az ország adottságait figyelembe nem vevő irányelveiből, illetve a nemzetközi gazdasági kapcsolatok elégtelenségéből is adódhattak. (A háború előtti külkereskedelmi kapcsolatok megszűntek, a szocialista tábor országainak gazdasági kooperációját irányító KGST még inkább csak alakulóban volt.) Mivel a tervutasításra épülő gazdaságpolitika a piaci viszonyokat (kereslet, kínálat) szinte egyáltalán nem vette figyelembe, ráadásul az idehaza megtermelt javakat is központilag osztották el, a lakosság ellátása romlott, bizonyos árucikkeket egyáltalán nem lehetett legálisan megvásárolni. A szükséges „hiánycikkek” megszerzése így elindított egy második gazdaságot, amelyben bizonyos termékeket „pult alól” vagy „feketén” lehetett megszerezni, az „ügyeskedés” pedig maga is egyfajta ellenállást jelentett a diktatórikus rendszerrel szemben.

Az alábbiakban közölt két, bajai vonatkozású dokumentum erre szolgált példaként, az első a helyi piac működésébe nyújt betekintést, a második az ellátási problémákat a háziasszony sajátos szemszögéből mutatja be. Az első adatközlő egy 43 éves férfi (monogramja: M. J.), aki 1954 márciusában hagyta el Magyarországot, és Bécsben nyilatkozott a SZER munkatársainak. A teljes dokumentum annak angol nyelvű értékelésével együtt itt érhető el: https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891_osa_fd6c2527_6143_4acc_8cb8_3e9f932bd6d9.html?q=Baja+Hungary#dclid=1565102005670&p=6. (A szöveg helyesírási hibáit javítottuk.)

„Baján a Béke téren (volt Szentháromság tér) hetenként kétszer, szerdán és szombaton heti vásár van. A piac érdekessége az ún. ócskapiac, ahol az állásnélküliek – főleg a volt középosztály tagjai – mindenfélét árulnak. Kapható ott a villanykapcsolótól a nadrággombig minden. A kényszer, az állásnélküliség és az áruhiány sok esetben leleményessé

teszi az embereket. 1953-ban Baján nagy áruhiány mutatkozott gumiragasztókban, és azt két volt tisztviselő – akik eddig jobb híján halászni jártak – ügyesen kihasználta. Kerítettek egy fél kiló nyersgumit, amit tiszta benzinben feloldottak, azután jó minőségű gumiragasztót készítettek belőle. Ezt a ragasztót aztán bádogdobozkákba és üvegecskékbe töltve az »ócskapiacra« árulták. 25 cm gumiragasztót 4-5 forintért árultak. Az üzlet hamarosan olyan jól ment, hogy nem kellett reklám. Az indulásnál először az ismerősök vettek, majd hamarosan a lakosság is tudta, kinél lehet a piacon gumiragasztót vásárolni. Ez a cikk igen alkalmas volt a feketézésre, mert kis helyet foglalt el. A sarkokon felállított figyelők kellő időben jelezték a piaci ellenőrök érkezését, mire az összes fekete áru eltűnt a szatyrokban, és a feketéző abban a pillanatban átváltozott ártatlan vásárlóvá.

Az ócskapiac nincsen megengedve, de a piaci ellenőrök nem sokat törődtek vele, mert azok kispénzű (70-80 Ft fizetésű) emberek, és belátták, hogy a mindenükből kivetkőzött volt tisztviselő rétegnek ez nyújtja a megélhetését. Razziákat csak akkor tartottak, ha azt felettes hatóságuk elrendelte. A piaci ellenőrök a razziák alkalmával is elnézőek, és csak akkor büntették meg a feketézőt, ha már kétszer-háromszor rajtacsípték a feketézésen.

Jó cikk a piacon a pirospaprika, amit az üzletekben nem lehet kapni, és a falusiak literjét titokban 36 Ft-ért árulják. (Egy liter fél kilónak számít, tehát 1 kg ára 72 Ft volt.) Szabadforgalmi árak: szalonna (falusi) 70 Ft, sonka 70 Ft, kolbász első füst után 55 Ft, túró (falusi) 12 Ft, tejfel (literje) 20 Ft, hagyma kg-ja 5 Ft, sárgarépa, petrezselyem 2 Ft, burgonya 3 Ft (csak a piacon, elvéve zöldséges boltban 2 Ft-ért kapható, de életveszélyes tülekedés volt érte, dióbél (kilója) 50 Ft, mák 48 Ft, alma 6-8 Ft (üzletben minőségi alma nincs).

A bajai munkások és tisztviselők átlagfizetése 7-800 Ft között mozog, amiből az emberek élelmezésre csak keveset fordíthatnak. Ilyen fizetés mellett egy kétszemélyes család – ahol csak egy kereső van – hetenként csak egyszer lakhat jól. Ezt az étkezést rendszerint vásárnapra vagy ünnepnapra tartogatja a család.”

Az interjú értékelésében annyi olvasható, hogy az ócskapiacok (az angol szöveg a bolhapiac elnevezést használja) a népesség gazdasági helyzetének következtében alakultak ki, ahogy az ország más részében is. Mind az informátor által közölt árakat, mind a

fizetésekre vonatkozó állításait más források is megerősítik, ezek az egész országban hasonlóak. A piaci ellenőrök „nagyvonalúságát” az ún. új szakasz, Nagy Imre első miniszterelnöksége (1953-55) politikájával hozzák összefüggésbe, az értékelők szerint az állampárton belüli hatalmi harcok zűrzavaros időszakában az ellenőrök is inkább a „pihenést”, mint a kemény megtorlásokat alkalmazták.

A másik dokumentum interjúalánya egy akkor 35 éves hölgy volt, akinek férje kerékpár-, írógép- és varrógépjavitó műhelyt üzemeltetett Baján. Az asszony 1944-ben kötött házassága óta háztartásbeliként dolgozott. 1954 márciusában férjével együtt szöktek meg Magyarországról. Az interjú 1954. július 16-án készült az ausztriai Welsben, teljes anyaga itt olvasható: https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891_osa_2b143ba0_14d3_4024_ac03_eb6716e32bcc.html?q=Baja+Hungary#dclid=1565102005670&p=6. (A helyesírási és nyilvánvaló gépelési hibákat itt is javítottuk.)

„I. Élelmiszerárak és ellátás

Baján még most is minden szerdán és szombaton van piac. A piacra a környékbeli parasztasszonyok hozzák be áruikat, de újabban a tszcs-k is megjelennek mind gyakrabban szövetkezett formában, amennyiben a tszcs megbízza két-három tagját, hogy a termelt árut a piacon adja el. A megbízottak a leltár szerint átvesszik az árut, behozzák a piacra, ott eladják, s az eredménnyel aztán elszámolnak a vezetőségnek. A tszcs-áru semmiben nem különbözik az egyéni parasztok árujától, s árban is azonos.

A bajai piacon 1954 elején a következő árak voltak érvényben [...]: tojás darabja 1,80 – 2 Ft, vaj kg 65 Ft (néha nem kapható, mert akad az a szállítás, ilyenkor a parasztok 90-100 Ft-ot is elkérnek), csirke (jérce) 20 Ft/ élősúly kg, pulyka 20 Ft, liba 25 Ft, kacska 30 Ft (baromfi aránylag jól fogy, mert a mézárósnál nehéz húst kapni, s ami van, rossz, fagyasztott), marhahús 20,50 Ft/kg, sertéskaraj 33 Ft/kg, sertéscomb 26 Ft/kg, sertéscsülök 22 Ft/kg, borjúhús 26 Ft/kg [...], szalámi (téli) 75 Ft/kg, liszt (nullás) 4 Ft/kg, cukor (kristály) 11 Ft/kg, kockacukor 13,40/kg, asztali só 2,40/kg, kenyér 2,60/kg (csak 2 kg-os), zsemlye, kifli (csak 1953 nyár óta) 0,40 darabja, rizs minőség szerint 20-24 Ft/kg, törmelék rizs 8 Ft/kg, pirospaprika 100 Ft/kg (rossz termés volt 1953-ban, ezért igen felment az ára), tarhonya 5,20/kg (nem tojással, hanem »valami

porral» sokkal gyengébb, mint a valódi, de nem föl szét, tehát használható), [...] burgonya 1953 őszéig 1,40 Ft/kg, dec.-ig felment 2 Ft-ra, 1954 elején 3 Ft/kg, csak »Ella« van kevés »Gül Baba« – »Rózsa« vagy »Kifli« egyáltalán nincs mostanában. Ok ismeretlen, miért nem termelik; hagyma hivatalosan 1,50 Ft/kg, de kevés volt a termés, az üzletekben nem lehetett kapni, így a parasztok felverték az árát, és 5-6 Ft-ot elkértek kilójáért a piacon; paradicsom 2,50 – 3 Ft/kg (1953 őszén). Hal: ponty 20-22 Ft/kg, süllő 26, harcsa 36, keszeg (kicsi) 5, balin-hal 10, törpeharcsa 6-9 (nagyság szerint) Ft/kg.

A halellátás is a szövetkezeti forma miatt romlott le, mert ezt is agyonadminisztrálják. Halász nem adhat el halat, a szövetkezet heti kétszer tart halpiacot, a Dunai Halászszöv. és a Tógazdaság Szöv. két halcsarnokban (kedden és pénteken). Különösen utóbbi napon sorba kell állni halért. A szervezés itt is dögös, néha csüt. délután adják ki a pénteki halat, s hasonló rendszertelenségek vannak.

Ugyancsak nehézkes a húselletés is. Sorban állni itt is kell, mert összesen két hússzék van a 35 ezer lakosú városban, s ezek minden kedden 200-200 kg húst kapnak, tehát valamivel több mint egy deka hús jut minden egyes lakosra. Vasárnapi húskiosztásra (szombaton) valamivel többen adnak ki. Más napokon csak belsőség van, s ami az előző napról esetleg maradt, de kétségtelen, hogy Baja lakosainak fele sem eszik hetenként egyszer húst.

A lisztellátás az 1953. évi termés óta nagyon megjavult. Egy vevőnek most sem adnak többet, mint 1 kg lisztet és 1 kg cukrot, de ezt legalább meg lehet kapni, s a liszt minősége is jobb most, mint azelőtt.

Legjellemzőbb talán a mai viszonyokra, hogy nyílt, füles kosárral ma senki sem jár Baján, mert az emberek útközben belenéznek az ilyen kosárba, s – különösen, ha az illető a régi polgári réteghez tartozik – csípős megjegyzéseket hallhat: »na, még mindig túl jól megy nekik«. Ezért a legtöbben »cekkert« vásárolnak, és azzal járnak a piacra.

II. Tüzelőanyag-beszerzés

A tüzelőanyag-beszerzés nagy probléma volt mindig, és az is maradt a legutóbbi (1953-54-es) télen is. Aki nem dolgozik valamely üzemnél, szövetkezetnél vagy hivatalnál, az keservesen jut tüzelőhöz. Háziasszonyunk férje maszek, ill. munkanélküli volt, kereskedő lévén semmiféle igénylésre nem volt jogosult, így csak azt kapta, amit az üzletben tudott venni.

1953-ban csak 5:1 arányban adtak fát a briketthez, vagyis 5 mázsa szénhez egy mázsa fát. Mire a tüzelési idény megkezdődött, már a szenet is keverték, vagyis csak úgy

adtak német brikettet, ha valaki »dél-nógrádi« szenet is vett hozzá. Ez a dél-nógrádi szén gyenge minőségű, s ami a fő hiba, keverve van palával, agyaggal, kővel, csupa olyannal, ami nem ég. Az arány, amelyben a dél-nógrádi szenet és a német brikettet adták, változott, s attól függött, milyen arányú volt a szállítás a két szénfajtából.

De még ebből a gyenge minőségű szénből is csak 20-25, ha szerencsájük volt, 50 kg-ot kaptak egyszerre, 1953 decembere óta pedig a brikett teljesen kifogyott, s csak a dél-nógrádi szén s egy kis, erősen nedves fa volt kapható. A dél-nógrádi szén olcsó, 29 Ft mázsája, de ennyit se ér, szívesebben fizették volna a drágább árat a brikettért.

A tüzelő hazaszállítása Baján kézikocsival vagy maszek fuvarosokkal történik. Ezek ott állnak rendszeresen egylovas kocsijukkal a TŰZÉRT bolt előtt, s várnak a kijövő vevőkre. Egy irányban lakó vevők összefognak, és közösen fogadnak egy-egy ilyen fuvarost, mert annyit, hogy egy lovaskocsit megtöltsön, télen már senki sem kap egyszerre. A fuvarosok elég tisztességes emberek, nem lopnak útközben a tüzelőből – igaz, hogy rendszeren valamelyik vevő is együtt megy a kocsival.

III. Háztartási apróságok

1. Villany – az elmúlt télen Baján a villanyszolgáltatás körül nem volt baj, csak egy bizonyos korlátozás állt fenn olyan értelemben, hogy háztartásonként, ill. az ott lakó személyek száma szerint meg volt határozva, mennyi áramot szabad fogyasztani. Pontos számok nem ismeretesek, de a forrás – aki a vasaláshoz villanyvasalót használt, és reggelit gyakran a rezson melegített – kijött a rendelkezésre álló árammal. Ismerősei között sem hallott panaszt olyan irányban, hogy valakinek kellemetlensége lett volna a túl nagy fogyasztás miatt.

2. Készételek – újabban Baján is kezdik bevezetni a készételek árusítását. Ezek üvegben (befőttesüvegben) gumiszalaggal légmentesen elzárt ételek, melyeket csak fel kell melegíteni. Az árakat úgy szabták meg, hogy pl. egy dolgozó nőnek, akinek kevés ideje van a főzéshez, érdemes legyen megvenni. Forrás pontos árakat nem ismert, mert ő nem vásárolta, csak ismerőseitől hallotta, hogy a minőség aránylag elég tűrhető. Baján még nem tudták bevezetni ezt a cikket, mert az emberek konzervatívek (sic!) ilyen dologban, de kétségtelen, hogy lesz keletje idővel, különösen az olyan családoknál, ahol az anya is munkába jár, s ma az ilyenek vannak többségben.

3. Sült tészták – manapság mind[ig] kevésbé háziasszony engedheti meg magának,

Sipos Lóránd grafikája

hogy otthon süssön tésztát. Nemcsak az időhiány tartja vissza ettől a munkába járó nőket, de a költség is. Háziasszonyunk, kinek a férje »imádja« a sült tésztát, ha csak lehetett, süttött neki vasárnapra valamit, hogy legalább egyszer egy héten ehessen kedvére. Kettőjük számára egy tepsi linzertészta (rácsos tésztának nevezi a linzert) 30 Ft-ba jött. Egy vasárnapi ebéd, ha régi szokás szerint akartak étkezni (leves, csirke salátával és burgonyával, sült tésztával) kb. 100 Ft-ba jött, de akkor még a bor nem volt számítva, melynek literje szintén belekerül 18-20 Ft-ba. Az ilyen kosztolást ma Magyarországon csak a fő pártfunkcionáriusok engedhetik meg maguknak, de az átlagember nem. [...]

IV. Ellátási zavarok – a fő hiba Magyarországon az ellátás, helyesebben a szétosztás fejetlenségében van. Olyan városból, mint pl. Baja, ahol a környéken megterem a paradicsom, felviszik a gyűjtőhelyre az árut, s onnan irányítják szét. Így megesik, hogy Bajára az ott termelt áru kerül vissza, de semmi esetre sem jobb, frissebb állapotban, hanem megromolva, rothadtan. Hasonló a helyzet a gyümölcsnél. Az ételmszer-elosztást Baján a MEZŐKER végzi, és bürokratikus nehézkességére – ami ugyan valószínűleg Budapestről indul ki a központból – vezethető vissza a

visszásságok. A lakosság érthető módon dühöng a nehézségek miatt. Hasonló a helyzet más szektorban is. A múlt télen Baján a villamosüzletek kirakatába villamos tűzhelyet, porszívógépet raktak ki olyan árban, hogy úgyse tudta senki megvenni – de ugyanakkor lavórt hónapokig nem lehetett kapni. Ugyanígy cipőben télen a leggyönyörűbb nyári cipőket látni a kirakatban, míg nyáron vastag talpú cipőket kínálnak. Más hiba, hogy választék nincs. A múlt télen forrás a férje számára 42-es nagyságú inget hónapokig keresett Baján, de 41-es volt a legnagyobb elérhető nyakbőség, s decemberben csak egy helyen talált 1 db (!) 42-es inget, az is rövidujjú, nyári tropical ing volt.

V. Különbség egy osztrák kisváros és Baja utcaképe között

Legfeltűnőbb különbség, ami szembe ötlik, hogy itt [ti. Ausztriában – M. J.] a házak külső képe milyen gondozott, ápolt. A festés jó karban van, a házak tiszták, gondozottak. A járda rendes, tiszta, az úttest seprve, szemmel láthatóan gyakran mosva. Otthon az embereknek nincs idejük arra, hogy a ház környékét gondozzák, de meg kedvük sincs hozzá. Államosított házban azért nincs csinosítás, mert a házgondnokság nem törődik vele, aki pedig még saját házában lakik, óvakodik azt csinosítani, nehogy felhívja rá a figyelmet, és akár megtetsszék egy pártfunkcionáriusnak, aki aztán kiigényli. Ma sehol nem látni – úgy, mint itt – virágot az ablakban, de még a ház előtti kiskertben sem (ami pedig valamikor nagy divat volt Baján).

Feltűnő, hogy itt az emberek az utcán jobban öltözött benyomást keltenek, bár szerint a magyar nőknek jobb ízlésük van, mint az ittenieknek – de a ruhák minősége jobb, szolidabb. A férfiak ruhái is szolidabb benyomást keltenek, s alig látni itt embert rongyosan.

Különösen feltűnő az ausztriai kirakatok gazdagsága az otthoniakhoz képest. A sok jó szabású és minőségi konfekciós ruha – illyesmit Baján nem látni. »Egyenesen mesébe illő« a háztartási cikkek kereskedéseinek kirakata. A különféle gépek, edények, villanyfelszerelések – aminek még a nevét sem ismeri – mesebeli bőség benyomását kelтик.

Végül, ami talán a legjobban meglepte: az elárúsítók udvariassága, előzékenysége a vásárlásoknál. Például amikor ruhakefét vett magának, »turkálhatott« tucatnyi ruhakefe között, az eladó kassza természetesen vette, hogy válogat. Ezzel szemben elmondja egyik legutóbbi bajai élményét: mivel már útra készülődtek, anyagot vett magának egy kordbársony nadrágra, amiben menekülni készült. Egy bajai üzletben akart venni bársonyt, de közben meggondolta [magát], s az elébe tett anyagot nem vette meg. Az elárúsító

dühösen kifakadt: »Mit gondol, lopom én az időmet, hogy a felső polcra szedeti le velem az árut, s végül nem veszi meg?!«

Az interjú kiértékelői megállapítják, hogy az informátor által közölt árak hitelesek, és nagyjából hasonlóak az ország más részében hallottakhoz, ahogy az ellátási és megélhetési nehézségek leírása sem tér el jelentősen más menekültek beszámolóinak vonatkozó részétől. A háztartások problémái szorosan összefüggnek az ország gazdasági helyzetével és az általános életszínvonallal.

Egy kicsit mélyebben a sorok között olvasva nagyon sok tanulság levonható, amelyek árnyalhatják a Rákosi-korszak Magyarországról közismert képet. Első kézből is értesülünk róla, hogy a lakosság életszínvonala még a második világháború előtti viszonyokhoz képest is rendkívül alacsony, s az egyszerű állampolgár nemcsak politikai, de gazdasági tekintetben is végletesen ki van szolgáltatva az államnak. Az látható, hogy a „régiszer” struktúráinak lebontása (államosítás, szövetkezetesítés, vagyonekobbzások, a gazdaság központi, tervutasításos irányítása révén) megtörtént, ám ennek a közvetlenül kárvallottak nem tekinthető állampolgár is inkább csak a hátrányait érezte: korábban hétköznapi árucikkek váltak elérhetetlenné, helyben megtermelt áruk legfeljebb központi elosztás után kaphatók, az elérhető javak minősége általában romlott, az állami fizetésekből képtelenség volt tisztességesen megélni. (Különösen szembetűnő mindez a tüzelőanyag beszerzése tekintetében: a szövegben említett rossz minőségű „dél-nógrádi szén” elterjedése azal is összefügg, hogy a Salgótarján környéki barnaszénbányákat éppen ebben az időben „járatták csúcsra” a minőségi szempontok szinte teljes figyelmen kívül hagyásával.) A helyzeten az élelmesebb lakosság – az ellenőrző szervek jóindulatú félretekintése mellett – igyekezett segíteni, de a rendszer keretei között ez is csak viszonylagos javulást jelenthetett. Baja esetében feltűnő, hogy még a helyben nagy hagyományokkal bíró halfogyasztást is szigorú keretek közé szorították, és más, a környéken termelt alapvető élelmiszerekhez sem lehetett könnyen hozzájutni.

Mindkét dokumentumban történik utalás a deklaszálódásra (a háziasszony családja közvetlenül is érintett benne), hiszen az előző

Sipos Loránd grafikája

rendszerben kedvezményezettnek, uralkodónak (pl. a nemesség, nagypolgárság, önálló vállalkozók, „kulákok”, egyházak) vagy annak kiszolgálóinak tekintett csoportjainak (pl. a régi tisztviselői kar, hivatalnokréteg tagjai) életét az új rend igyekezett ellehetetleníteni. Ha mindenkit nem is ért közvetlen üldözés (politikai per, kényszermunka, kitelepítés), korábbi biztos egzisztenciájuktól, gyakran ingó és főleg ingatlan vagyontuktól, vállalkozásuktól megfosztották őket. Ennek következtében lassan a társadalom peremére sodródtak, és anyagi lesüllyedésük mellett a politikai propaganda célpontjaivá is váltak. A korábban büszkeségre okot adó anyagi javak inkább rejtegetni való, veszélyt jelentő problématorrá váltak a számukra. Az első szövegben leírt „állatalanságuk” ugyan szó szerint aligha igaz (a pártállamban elvileg teljes foglalkoztatottság érvényesült), ám „megbizhatatlanságuk”, a régi rendszerhez való – vélt vagy valós – kötődésük miatt képzettségüknek megfelelő, biztos megélhetést nyújtó munkakörökben nem alkalmazták őket. (És jó, ha ennyivel megúszták, hiszen sokan közülük koncepciók perék, államvédelmi zaklatások

áldozataivá is válhattak, a mindennapos megbélyegzésről nem is beszélve.) Nyilván igyekeztek volna korábban megszokott életszínvonalukat fenntartani, ez azonban a leírt ügyeskedésekkel sem volt lehetséges, és a régi vagyon maradványát is felélteni kényszerültek.

Utálnak a szövegek a *hagyományos családmódel* (tulajdonképpen kényszerű) átalakulására is. Mindkét adatközlő ifjúkorában az egykeresős modell volt a természetes, ám a pártállamban központilag meghatározott fizetések egy család eltartását nem tették lehetővé, így a nők java

része is munkavállalásra kényszerült. Ez a családi életnek is másfajta megszervezését kívánta meg, ami – ha az életszínvonal utóbb sokat javult is – a következő évtizedekre is érvényes maradt. E személyes beszámolók alapján is láthatóvá válik, hogy a rendszer nemcsak diktatórikus jellege, az idegen megszállás miatt vált gyűlöltté a társadalom széles rétegeinek szemében, hanem azért is, mert bár hangsúlyozta a terveződés felsőbbrendűségét a kizsákmányoláson és magántulajdonon alapuló kapitalista gazdasággal szemben, a „haladó” rendszer gyakorlati működése

nem igazolta a marxi-lenini (a gyakorlatban inkább sztálini) téziseket. Az emberek többsége azt tapasztalta, hogy rosszabbul él, mint a gyűlölt Horthy-korszakban, és tisztességes munkával (legalább anyagi) felemelkedésre sincs esélye.

Így a rákossista diktatúra gyakran azelőtt is eljátszotta a bizalmat, akik származásuk, indulásuk alapján akár fő támaszai is lehettek volna.

Ez vitt sokakat az ekkor már életveszélyes vállalkozásnak számító emigrációba, majd valamivel később az 1956-os forradalomba. ■

BAJAI FIATALOK SZÍNHÁZA – A MEGÚJULÁS ÉVADA

2019/2020

VÁROSI SZÍNHÁZ:

2019. november 23., 24.,

2020. április 25., 26.:

Giulio Scarnicci - Renzo Tarabusi:

KAVIÁR ÉS LENCSE –

Vígjáték három felvonásban

2019. december 15., 28., 29.,

2020. március 20., 22.:

Ottmár Attila:

MINTAMÓKUS... - *Zenes úttörőmozgalmi ifjúsági játék két felvonásban*

BÁCSKAI KULTÚRPALOTA:

2019. október 4.:

Sárik Péter Trió & Falusi Mariann

JAZZKÍVÁNSÁGMŰSOR MAGYARUL – *Koncert*

(meghívott produkció)

2020. február 7., 9.

ÖNÖK KÉRTÉK... – *Retro-fesztivál*

a '60-as, '70-es évek slágereivel

SUGO-LYUK KAMARASZÍNHÁZ:

TŐLÜNK INDULTAK... – *Kamaraest sorozat:*

2019. szeptember 22.: **BALÁZSEVITS TAMÁS**

2019. október 20.: **TERRAY ORSOLYA**

2019. november 7.: **BORSZÉKI ÉVA**

2019. december 6.: **SIMON BOGLÁRKA**

Az évad során további vendégeink lesznek:

KUNOS ANDREA, PÉTER BARBARA, PETHŐ DOROTTYA, SZARVAS PANNI, OTTMÁR ATTILA

TURISZTIKAI KÖZPONT:

2020. január 25.: **V. BAJAI SZÍNHÁZI BÁL**

Jegyértékesítés valamennyi produkcióra:

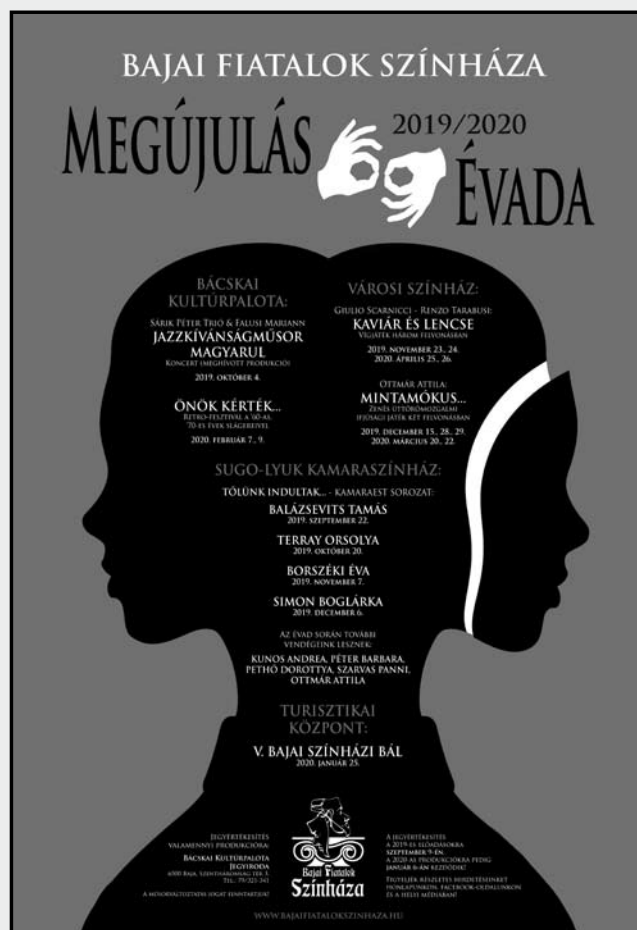
Bácskai Kultúrpalota Jegyiroda

(6500 Baja, Szentháromság tér 3., tel.: 79/321-341)

A jegyértékesítés a 2019-es előadásokra szeptember 9-én, a 2020-as produkciókra pedig január 6-án kezdődik! Figyeljék részletes hirdetéseinket honlapunkon, facebook-oldalunkon és a helyi médiában!

A műsorváltoztatás jogát fenntartjuk!

www.bajai fiatalokszinhaza.hu

Lengyel menekültek Baján

Sarlós István

■ 1939. szeptember 1-jén a Harmadik Birodalom csapatai megtámadták Lengyelországot, megkezdődött a második világháború. A Wehrmacht gépesített egységei a Luftwaffe támogatásával könnyedén leküzdötték a technikai és számbeli hátrányban lévő lengyel hadsereg ellenállását. A lengyelek helyzetét tovább nehezítette a Szovjetunió szeptember 17-én, keletről indított támadása. A német és szovjet csapatok kétirányú támadása következtében a lengyel ellenállás összeomlott, szeptember 27-én a főváros, Varsó is elesett. A két tűz közé szorult lengyelek közül sokan 1939 utolsó negyedében a menekülést választották. A lengyel-román és a lengyel-magyar határon egyre nagyobb számban jelentek meg mind a katonai, mind a polgári menekültek. (Szlovákiát nagyon kevesen, inkább csak végső megoldásként, kényszerűségből választották.)

Magyarország és Románia ugyan Németország szövetségese, de ekkor még „nem hadviselő” félként az események tétlen szemlélője volt. Magyarország 1939. február 12-től, gróf Teleki Pál miniszterelnökségének kezdetétől fenntartásokkal viszonyult az egyre agresszívabb Harmadik Birodalom és Adolf Hitler politikájához, így a Magyarország felé menekülő lengyelek nálunk a lehetőségekhez mérten barátságos fogadtatásra és a nemzetközi jogi normák szerinti bánásmódra számíhattak. 1939 októberétől egyre több lengyel menekült jelent meg az északi határon, akiknek az el látását, elhelyezését a magyar kormánynak kellett megoldania. Országos segélyalapot hoztak létre a menekültek számára, így a kifizetéseket ezen keresztül intézték. A menekültek esetében különbséget kellett tenni polgári személyek és katonák között. A polgári személyek kaphattak menekült jogállást, a katonákat hadifogolyként kezelték, és internálták. A menekülők közül sokan csak „átutazóban” voltak Magyarországon, elsődleges céljuk Franciaország – esetleg Nagy-Britannia – volt, ahol önálló lengyel egységeket szerettek volna alakítani. A tengelyhatalmak elleni harc folytatására további lehetőséget jelentett a francia idegenlégió vagy a brit gyarmati hadsereg is.

A polgári személyek számára a magyar kormány törvényhatóságoként szervezte meg az ellátást. Minden törvényhatóság eldönthette, hogy menekülttábort hoz létre a saját területén, vagy megszervezi a menekültek magánháznál történő elhelyezését.

1000 RM BELOHNUNG!
 Vermisst werden seit 4. September 1939 die neben abgebildeten deutschen Reichsangehörigen:
 Generalkonsul des Deutschen Konsulats in Krakau
August Schillinger
 geb. 21. September 1876.
 und seine Sekretärin
Ruth Jurek
 geb. 11. Juni 1905.
 Beide Personen sind zuletzt in der Zeit vom 6. bis 8. September 1939 in dem Orte Falenica bei Warschau gesehen worden.
 Wer weiss nähere Einzelheiten über ihren Verbleib oder Aufenthalt? Für die Auffindung der beiden Personen bzw. für die Mitteilung von Hinweisen, die zu ihrer Auffindung führen, ist eine
Belohnung bis zu 1000 RM
 ausgesetzt deren Verteilung unter Ausschluss des Rechtsweges vom Befehlshaber der Sicherheitspolizei im Generalgouvernement Polen erfolgt.
 Mitteilungen nehmen alle polizeilichen oder militärischen Dienststellen entgegen.
 Krakau, den 8. November 1939.
Der Befehlshaber
 der Sicherheitspolizei und des SD in Generalgouvernement in Polen.

1000 Mk NAGRODY!
 Od dnia 4 września 1939 r. niema żadnych wiadomości o następujących obywateli Rzeczy Niemieckiej:
 Generalny Konsul Niemieckiego Konsulatu w Krakowie
August Schillinger
 urodzony 21 września 1876 r.
 oraz jego sekretarka
Ruth Jurek
 urodzona 11 czerwca 1905 r.
 Oboje pozostawani przez ostatni widywani od dnia 6-8 września 1939 r. w miejscowości Falenica koło Warszawy.
 Kto zna bliższe szczegóły o ich pobycie lub miejscu pobytu? Za odnalezienie wyżej wspomnianych zapominanych względnie za podanie nam szczegółów mogących doprowadzić do odnalezienia ich wyznaczono
nagrode aż do 1000 Mk.
 Rozdział nagrody, przy wykluczeniu drogi prawnej, uskuteczni dowódca policji bezpieczeństwa w Generalnej Guberni Polskiej.
 Wszelkie wiadomości przyjmuje się we wszystkich urzędach policyjnych oraz wojskowych.
 Kraków, dnia 8 listopada 1939 r.
Der Befehlshaber
 der Sicherheitspolizei und des SD in Generalgouvernement in Polen.

A lengyel menekültek visszacsbításának kivételes módszere: a krakkói német konzul plakáthirdetés útján keresi egykori beosztottját

A belügyminisztériumnál dr. Antall József (a későbbi miniszterelnök édesapja – a szerk.) miniszteri osztálytanácsos koordinálta országos szinten a lengyel menekültek ügyét, ő adta ki a menekültekkel kapcsolatos rendelkezéseket, és nála futottak össze az országos jelentések. Baján dr. Bernhart Sándor polgármester elvetette a tábor szervezését, a Bajára érkező lengyel menekülteket önkéntes alapon jelentkező családoknál helyezték el. Hozzáink legközelebb Dsnokon volt egy kisebb lengyel menekülttábor, de ez akkor Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez tartozott. Bács-Bodrog vármegyében tábor nem szerveztek, a lengyelek elhelyezését magánháznál oldották meg. 1939 december közepén a szociális ügyosztály vezetője, dr. Horváth István lett a bajai „táborparancsnok-helyettes” – a lengyel menekültekkel foglalkozó felelős személy –, 1940. február 1-től mellette dr. Toldi Lajos látta el az ügyvezető titkári feladatokat. Bajai hivatalosan december elejétől fogadott lengyel menekülteket, de nagy számban 1940 január végétől érkeztek a városba. Február 13-án a polgármester és Horváth István tájékoztatta a város lakosságát, hogy a befogadók milyen kötelezettségeket vállalnak, és milyen ellentételezésre számíthatnak 1-1 befogadott személyért.

„16.012/11 – 1940.

Tájékoztató.

A m. kir. belügyminiszter úr rendelete alapján a magánosoknál elhelyezett lengyel

polgári menekültek ellátása és felügyelete ügyében a következőkben tájékoztatom a lakásadókat:

1. A menekült ellátási díja naponként és személyenként 2 Pengő. Ezért az ellátási díjért a menekültet befogadó köteles állandóan tisztán tartott, rendesen berendezett, padlós, száraz szobában lakást nyújtani, az ágyat vagy sezlont 2-3 hetenként tiszta huzattal ellátni, a szobát megfelelően /legalább 16 celsius fokig/ fűteni és a homály beállítót lefekvésig /legkésőbb este 10 óráig/ világítani; naponta legalább 3-szor /reggeli, ebéd, vacsora/ tápláló, ízletes étkezést nyújtani, és a lengyel menekült fehérneműjét időnként mosatni. /egy váltás fehérneműt hetenként legalább egyszer/

2. Az ellátási díjat félhavonként utólag, mindenkor a hónap 1. és 16. napján, ha pedig ez a nap ünnep, vagy vasárnapra esik, az ezt követő napon fogom a nálam személyesen megjelenő lakásadó részére kifizetni.

3. A menekült ellátását időnként közgeim útján ellenőrizni fogom. Bízom abban, hogy hazafiasan gondolkodó és a baráti lengyel nemzet szerencsétlen sorsra jutott fiaival őszintén együtt érző lakosságunk magyaros szívességgel látja el vendégeit, és komoly panaszra nem fogok találni.

4. A lengyel menekült azon az eseten kívül, – ha hivatalból más táborba helyezik, vagy az ellenőrző szerv elhelyezését, ellátását meg nem felelőnek találta – el-

helyezését lakását csak a megbízásomból eljáró szegénygondozó hivatal javaslatára előzetes beleegyezéssel változtathatja; amennyiben valamely oknál fogva a menekült ellátási helyét változtatni kívánja, azt csak kívánságának, panaszának alapos megvizsgálása, és ha sürgős ok nincs, lehetőleg csak a hó 15-én, vagy elsején engedélyezem. Ugyanígy az ellátást nyújtó fél is, ha az elhelyezést megszüntetni kívánja, előzetesen forduljon a szegénygondozó hivatalhoz /Szeretetház/ és ott kérje, hogy a következő 15-én, vagy a hó utolsó napján lengyel vendégét máshol helyezzzék el.

5. Köteles a lakásadó a lakójánál esetleg előforduló komolyabb kifogást /mint pl. ismételt előforduló, nem indokolt éjjeli kimaradást, ittás állapotot, durvaságot, engedély nélküli eltávozást Bajáról, stb./ nálam azonnal bejelenteni. Köteles végül a házigazda a lengyel menekültet külföldi lakás be és kijelentési kötelezettségének pontosan eleget tenni.

Baja, 1940. február hó 13-án.

Polgármester nevében:

dr. Horváth sk.

tb. tanácsnok.

tábori parancsnok helyettes.”

A hirtelen kialakított rendszernek természetesen több gyenge pontja is volt, és ezeket mindkét fél kihasználta. A Magyarországra érkezett lengyelek átmeneti megoldásnak tekintették az itt-tartózkodást. Sokan nyugatra akartak szökni, és ott akarták folytatni a harcot Németország ellen. Sok katona polgári személynek adta ki magát, így remélt szabadabb mozgást az országban, majd alkalomadtán megkísérelni a nyugatra „szökést”. A magyar szállásadókat nem igazán zavarta, hogy lengyel vendégeik eltűntek – engedély nélkül távoztak, elszöktek –, az eltűnést csak a végső esetben jelentették, addig felvették értük a napi 2 pengős befogadási díjat. A bajai lengyel menekültügyi adminisztrációról márciusban küldött hivatalos jelentést a polgármester a belügyminisztériumnak.

„16.012/50 szám.

kig. [közigazgatási] 1940.

Tárgy: A polgári menekülttáborok szemlélyzetének bejelentése.

Nagyméltóságú M. [Magyar] Kir. [Királyi] Belügyminiszter Úr!

A fenti ügyben kelt felhívásra tisztelettel jelentem, hogy:

1. A bajai polgári menekülttábor ügyeinek irányításával és intézésével dr. Horváth István tb. tanácsnokot, a szociális ügyosztály vezetőjét bíztam meg, aki mellett a tábor nyilvántartásainak és egyéb írásbeli kezelési teendőinek ellátására Nagyméltó-

ságod hozzájárulása alapján dr. Toldi Lajos a lengyel menekültek segélyalapja terhére alkalmazott kiségitő munkaerő teljesít szolgálatot. Minthogy a menekültek kivétel nélkül magánosoknál vannak elhelyezve, teljes ellátásra, gondnok, táborfelügyelő, szakácsnő, kocsis, stb. alkalmazására nem volt szükség.

2. Dr. Horváth István tb. tanácsnoknak a lengyel menekültek elhelyezésének elkészítésére, illetve a táborparancsnok helyettesi tiszt ellátására 1939. évi december hó közepén szóbelileg adtam megbízást. Minthogy a menekültek nagyobb arányú ide irányítása január végén bekövetkezett, f. évi február hó 1-től kezdve dr. Toldi Lajos személyében kiségitő munkaerőt alkalmaztam.

3. Ez idő szerint a menekültek segélyalapja terhére csak dr. Toldi Lajos kiségitő munkaerő részesül havi 80.- P munkadíjban.

4. A munkadíjat előterjesztésemre Nagyméltóságod írásbeli rendelettel állapította meg.

5. Minden pénzkifizetés – a zsold kivételével, melyet a táborparancsnok helyettes eszközöl – a városi főpénztárban történik. A menekültek segélyalapja terhére történő kifizetéseket a táborparancsnok helyettes utalványozza, miután a szociális ügyosztály az egyes járandóságokat megállapította. A 78/1940. pénzkezelési utasításban előírt pénznaplókat a városi pénztári ellenőr vezeti. A leltár és anyagszámadás vezetésével a táborparancsnok helyettes felügyelete mellett dr. Toldi Lajos kiségitő munkaerő van megbízva. Ezideig, minthogy a lengyel iroda célját szolgáló helyiség csoportot is berendeztetten béreljük és a tábor részére semmiféle felszerelési tárgyat beszerezniünk nem kellett, leltár vezetésére még nem került sor. Ugyanez áll az anyagszámadásra is.

A munkadíj engedélyezésére vonatkozó rendeletet hiteles másolatban csatolom.

Baja, 1940. március hó 28.

Dr. Horváth, Bernhart

polgármester.”

A belügyminisztérium tisztában volt a hazánkban menedéket kért lengyelek nyugatra szökésével, de igazából nem nagyon volt ellenszere. A magánházaknál történő elhelyezést a táborok kiépítése után már nem erőltették, a menekülteket ide irányították át. 1940 elején megindult a visszatelepülési propaganda. Német agitátorok járták végig a magyarországi táborokat és befogadó városokat, és a Lengyel Főköormányosság területére történő visszatelepülés mellett agitáltak. A befogadó településeken tartott fórumokon a német propaganda minimális eredményeket ért el, Bajáról például senki sem akart hazaköltözni; a tábori propagan-

da ilyen téren már jobbnak mondható. A visszatelepülési agitáció júniustól lett egyre sikeresebb, de ehhez hozzájárult Franciaország veresége, majd kapitulációja a nyugati hadszíntéren. A németek elleni harcot folytatni kívánó lengyelek május közepéig nyugat felé szöktek, majd dél felé – francia és brit gyarmatok, valamint az idegenlégió irányába – indultak el. Baján 1940 júniusára már csak a végleges letelepedési szándékát bejelentő, Baján munkát vállaló néhány ember maradt; ezért a bajai lengyel „menekülttábor” hivatalosan felszámolták. ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft**-os előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Robbanó Rozmárok utódai

Fülöp Tiborral, Beleon Zsolttal és dr. Révfy Zoltánnal a sport nevelő hatásáról, a vízilabda helyi esélyeiről

■ **Tökéletes vízilabda-tudásukat – szándékuk szerint – tekintjük szakmai minimumnak. Érthető kérdés: a halak sem büszkék arra, hogy úszni képesek, az ember sem, hogy érti anyanyelvét. A rutinos szakmai ábécéírásról, olvasástól, a hibátlan lábtempótól már amúgy is fényévnnyire jutottak. Játékosaik úgy küzdenek a medence vízében, hogy észre sem vesszük: most éppen szakítanak a gravitációval. Mert edzőik nem pusztán az úszás, a lebegés, a kiemelkedés, a mozdulat összhangjának tudását ajándékozzák nekik – nemcsak testi, de lelki, szellemi valójukat merítik alá és emelik ki a vízből. Az újkori bajai vízilabdázás három meghatározó személyiségével, DR. RÉVFY ZOLTÁN klubelnökkel, illetve FÜLÖP TIBOR és BELEON ZSOLT szakedzővel beszélgettünk.**

Kovács Zita

■ Az egyik legeredményesebb csapatsportág Magyarországon ma a vízilabda. Kilenc olimpiai aranyérem, három ezüst- és három bronzérem mellett története során kilencszer állhatott dobogóra a felnőtt magyar válogatott vízilabdacsapat világbajnokságon, hússzor Európa-bajnokságon, és a póló számos egyéb nemzetközi díjat is magáénak tudhat. Az 1870-es években Angliában megszületett „vízifutball” (amely a szigetország uszoda-építési lázának köszönheti létét, s amelyet kezdetben az úszó- és evezősversenyek kiegészítő sportjaként tartottak számon) 1897-ben honosodott meg Magyarországon. Az első magyar hivatalos mérkőzést 1899. július 30-án Siófokon a Magyar Úszó Egyesület két csapata vívta, 1919-ben indult az első utánpótlás-bajnokság, 1926-ban pedig már Budapesten rendezték meg az első Európa-bajnokságot, ahol a magyar válogatott nyerte a bajnoki címet. *Rapcsányi Jakab* Baja város 1934-ben megjelent monográfiájában így írt a város vízisport-életéről: „A városban néhány év óta rohamos fejlődésnek indult strandélet folyik, a nyári hónapokban csónakjaikkal százával és ezrével kivanulnak az üdülést keresők a Duna-ágra és a Duna partjára, hol rendszeres fürdő gyakorlatokat végeznek, úsznak, eveznek, sportolnak. Mindezt lehetővé teszik a közeli Duna-parton végig épült nyilvános és magánuszodák. A nyaraló vendég lakásából kilépve csónakba szállhat, s már vízben is van, 1000-et meghaladó csónakpart látványossága tárul szemei elé a 200 kabinos (24-26 °C-os) langyos vizű strandfürdővel. A vízi és szárazföldi sportok valamennyi ága (horgászat is), úszóversenyek, vízipóló mérkőzések.”

A bajai vízilabda története tehát egyazon korszakban indult az első budapesti Európa-bajnoksággal, 1926 körül. 1951 nyarán a Véndió alatti vízfelületen *Horváth László* (Pigele) tanár úr szervezőmunkájának köszönhetően elhelyeztek egy 33 méter hosszú dok-

kot, a város legnagyobb nyilvános „uszodáját”. Az 1950-es években a Bajai Honvéd Sport Klub vette oltalmába az úszó- és vízilabdacsapatot, ekkor új lendületet kapott a bajai professzionális vízisportélet. A testnevelő tanárok irányítása mellett fejlődő úszóknak és vízilabdásoknak a Baján 1952-1955 között katonai szolgálatot teljesítő kiváló „katona pólósok” adták át tudásukat. Az 1956-os forradalmat követően külföldre emigrált a bajai vízilabdacsapat jelentős része. A bajai vízipóló mohikánja, történetének tanúja, örökös „gondnoka” és emlékezte *Ápity Milos* volt, aki 2018-ig több mint 30 éven át (1987-ben volt az első találkozó) évről évre összehívta a *Robbanó Rozmárok*at, azaz az egykori pólósokat, az 1950-60-as években külföldre távozó vízilabdásokat. Az 1957-58-ban újjászerveződött Spartacus Vízilabda Szakosztály edzője *Bakos László* testnevelő tanár lett, aki kísérletet tett arra, hogy felélessze Baja egyik fő nevezetességét, a vízilabdaéletet a Sugovicán. Az 1960-70-es években az úszó- és vízilabdásport ismét Csipkerózsika-álmát aludta városunkban, míg végül az

1984-ben megnyíló Bajai Sportuszoda kínált lehetőséget az újrakezdéshez, hogy 2013 nyarán már országos strandvízilabda bajnoki fordulót is rendezzenek a Kamarás-Dunán. A vízilabda világról, bajai hagyományairól, a Sugovica Vízilabda Sportegyesület új alapokra helyezett szakmai munkájáról, a 2014 óta elért sikerekről beszélgettem *Fülöp Tibor* és *Beleon Zolt* edzőkkel és dr. *Révfy Zoltánnal*, a klub elnökével.

- 2019-ben Baján közel 30 sport közül választhatnak a fiatalok. Milyen lehetőségeket rejt, milyen perspektívát kínál a vízilabda?

Dr. Révfy Zoltán: A „vízifoci” az egyik leg-egészségesebb dolog a világon. Persze igazságtalan módon sokkal több befektetést kell tennie egy vízilabdásnak, mint egy focistának, aki lemegy a grundra, és egy óra múlva már bizonyosan jobban tudja kezelni majd a labdát, technikája napról napra fejleszhető. A vízilabdában óriási erőnlét, hibátlan lábtempó, tökéletes úszótudás szükséges a vízben történő speciális mozgásformák professzionális elsajátításához, gyors gondolkodás, tájékozódás, helyzetfelismerés szükséges a taktikai lépések kivitelezéséhez. Óriási a befektetés, amelyhez sok-sok türelem kell. De megtérül! Mert a közösség nem csak testileg, szellemileg és lelkileg is inspiráló. Intellektuálisan az a különbség a vízilabda és egy másik labdajáték között, mint a pasziánsz és a bridzs között. Ez az oka annak, hogy a vízilabdaklubok játékosai sportpályafutásuk végére legalább egy, olykor több diplomát is megszereznek.

Egykor szentesi pólósok (Fülöp Tibor és Beleon Zolt) a bajai vízilabda-utánpótlás szolgálatában.

Fotó: Nívelev Béla

- Az utánpótlás keresését és fejlesztését Komjádi Béla vízilabda szövetségi kapitány, a sport meghatározó egyénisége 1916-ban vezette be elsőként. Honnan lehet felismerni, hogy egy sportoló tehetséges vízilabdázó lehet?

Fülöp Tibor: Örömmel tapasztaljuk: egyre több fiatal célja, hogy kiderüljön, van-e tehetsége az élsportban a vízilabdához, amelynek eléréséhez egyre több időt és energiát fordítanak, szívesen hoznak áldozatot. A közelmúltban olvastam Kalamár Hajnalka és Kabarcz Zoltán könyvét, a Nyerő hármast. Az edzőpáros remekül megfogalmazza azt, hogyan lehetséges a nyerő hármassal a tehetséggondozást segíteni, hogyan lehet a kortárs őrületből kiszakítani gyermekeinket. Mintát mutat, hogyan lehet cinkostársáá szülő, edző és sportoló egy közös cél érdekében. Nagyon sok múlik azon, mennyire tud hatni a szülő és az edző a fiatalokra, hogyan tudja jó irányba terelni és ott megtartani őket, testileg, lelkileg és mentálisan egyaránt. Hogyan tudjuk éreztetni, elhitetni gyermekeinkkel, hogy bízhatnak bennünk, hogy képesek vagyunk vezetni őket, hogy tudjuk, mit csinálunk, hogy tudjuk, miről beszélünk. Persze azt is világossá kell tennünk, hogy bármilyen gondjuk van (vízipólón innen és túl), mindig bizalommal fordulhatnak hozzánk. Az edzések terhére nagyon sok beszélgetést folytatunk. Nemcsak csapattá, hanem évek során egy különleges családdá is váltunk.

Beleon Zsolt: Az edzőmérkőzések és a bajnokságok során derül ki, hogy tehetséges-e a gyermek. A hozzáállás, a szorgalom, a tűrőképesség fontos szempont. Nehéz a fiatalokat kimozdítani a komfortzónájukból, nehéz rávenni őket, hogy harcoljanak a céljaikért. Nehezen alkalmazkodnak. Ha valami fáj, vagy egyszerűen csak nem kényelmes, könnyen abahagyják. Ebben a sportágban is fontos a kitartás, a rendszeres edzéstáogatás. A vízilabdázást 6-9 éves korban optimális elkezdni, de 10-12 éves korban sem késő még csatlakozni, versenyszerűen jellemzően 30-35 éves korig úzik. Aki heti egy edzésre jár, annak a mozgás öröme a jutalma. Akivel hetente háromszor találkozunk, már élvezzi a játékot, és lassú, de előre mutató fejlődésnek indul. A heti öt alkalommal edzésre járó fiatalok ki tudják hozni magukból a bennük rejtőző képességek maximumát. Egy válogatott vízilabda-játékos általában 35 éves koráig sportol, közben elvégez egy-két egyetemet, esetleg edzőképzésen is részt vesz, az edzőtáborok során bejárhatja az

Vízi élet a Sugovicán az előző évszázadban

egész világot. A vízilabdázók közössége összetartó, szellemisége inspiráló, folyamatos testi és szellemi fejlődésre készíti, továbbtanulásra serkenti a fiatalokat.

- Ebben segít, hogy mindketten játékosból váltatok edzővé?

F. T.: A vízipóló közelébe 6 évesen kerültem, amikor édesapám elvitt a szentesi uszodába, ahol megtanultam úszni. Játékos-pályafutásom, legnagyobb sikereim Szenteshez kötődnek. Játékosként 1980 és 1994 között öt alkalommal a magyar vízilabdakupa 1., 3., 4. helyét szereztük meg, 1988-89-ben a magyar férfi vízilabda-bajnokság 5. helyét értük el, 1992-ben a master senior világbajnokság ezüstérmesei voltunk, 1994-ben pedig 4. helyezettek. A Testnevelési Egyetem vízilabdaedző, -menedzser szakának elvégzését követően a Szentes és a Szeged felnőtt első osztályú csapatának edzőjeként dolgoztam 1990-2001 között, majd 2001-től 2013-ig Franciaországban a Reims, utána a párizsi Cercle des Nagers Noisieux és a Nautic Club Angérien első és másodosztályú vízilabda csapatának edzői posztja következett. 1990 és 2012 között klubunk harminchatszor végzett az 1-8. hely között a férfi és a női magyar bajnokságokon, a magyar és nemzetközi kupákban (BEK női és a LEN férfi és női) mérkőzéseken. A Dunaújvárosi Főiskola Vízilabda Egyesület női csapatának edzőjeként magyar bajnokságon és nemzetközi kupán 2017-2019 között két 1., két 2. és két 3. helyezést értünk el. A Sugovica VSE serdülő és ifi vidék bajnokságain 2014-2019 között kétszer 3., ötször 4. és kétszer 5. helyen szerepeltünk.

Több olimpiai és világbajnok ellen játszottam játékosként, edzőként pedig Európa- és olimpiai bajnok játékosaink voltak. Új fejezet nyílt, új kihívássá vált az életemben, amikor 2014 szeptemberében a bajai Sugovica Vízi-

labda Sportegyesület meghívására az ifjúsági és serdülő utánpótlás edzője lettem.

B. Zs.: A vízilabda vonzásába kicsi gyerekként kerültem: szívproblémákat diagnosztizáltak nálam, ezért orvosi javaslatra édesanyám elvitt munkatársához, Szénánszky Jánoshoz, az akkori szentesi férfi vízilabdacsapat kapitányához, aki megtanított úszni. Innen természetesen egyenes út vezetett a vízilabdához. A sokéves munka beért, és a magyar ifjúsági vízilabda-válogatott tagjaként 1983-ban Európa-bajnokságot nyertünk, egy évvel később pedig a junior válogatottal az Európa-bajnokságon 4. helyezettek lettünk. 1985-1986 között Gyarmati Dezső válogatott keretének tagja voltam. Játszottam Szentesen, Budapesten, Szegeden. Voltam MNK-harmadik és országos bajnokságban második helyezett csapat tagja. Számomra mindig inspiráló erőt jelentett művelt, jól képzett játékosokból álló csapathoz tartozni, jelentős nemzetközi eredményeket elérni. Amikor 1991-ben aktív sportpályafutásom véget ért, új kihívást találtam a saját vállalkozásomban. 2004-ben felkértek és megválasztottak a Szentesi Vízilabda Klub elnökének, ahol négy éven keresztül foglalkoztam az egyesület, az edzők és a sportolók munkájával. Később három szezont töltöttem a klub igazgatójaként gyermek- és ifjúsági csapatok menedzselésével. Ez időszak alatt segitettem a Magyar Vízilabda Szövetség elnökségének munkáját, többek között Universiade második helyet ért el vezetéssel a magyar női válogatott B csapata. Számomra hatalmas öröm olyan fiatalokkal dolgozni, akiket lehetőségünk van fejleszteni, támogatni. Baját sportvárosként ismertem meg, a bajai vízilabdás múltat rendkívül patinásnak tartom, fontos szakmai kihívásnak érzem az uszodában zajló munkánkat.

Dr. R. Z.: A bajai vízilabda hőskorát követő három évtizedes csendet, a medence feszített

vízükér 2004. október 3-án fodorozta fel újra az első vízilabdaedzés a Bajai Sportuszodában. A Sugovica Vízilabda Sportegyesület öt játékoskal (köztük velem) kezdte felépíteni újra a város egykori nevezetességét. Az edzéseket hosszú évekig Ápity Milos és Mihálovics Öcsi bácsi segítségével tartottuk, az elnök kezdettől fogva hosszú ideig Milos volt (aki haláláig a klub tiszteletbeli elnöke maradt). Az elkövetkező tíz évben egymást váltották a klub edzői, míg végül 2014-ben Kemény Dénes javaslatára és ajánlásával meghívtuk a Fülöp Tibor – Beleon Zsolt edzőpárost az utánpótlás neveléséhez. Az öt éve zajló munka, a fiatalok testi, szellemi és lelki fejlődése, a csapat létszámbéli gyarapodása nekik köszönhető. Amikor Bajára érkeztek, 25 igazolt játékos játszott, 2019-ben ez a szám közel 60-ra növekedett. A bajai csapatból a közelmúltban öt aktív játékos került OB I-es és II-es felnőtt csapatokba, a szegedi, pécsi utánpótlás felnőtt, az OSC II., a Vasas, a BVSC Budapest-bajnokságban játszó klubokba. Nagy ajándéknak, egyben óriási lehetőségnek tartom, hogy a bajai szülőknek lehetősége van arra, hogy a Fülöp-Beleon edzőpáros magas színvonalú szakmai támogatására, ugyanakkor családi érzékenységgel szellemi és lelki gondozására bízhatják gyermekeiket.

- Milyen szakmai elveket követtek az utánpótlás nevelésben? Neveljünk jó játékosokat, vagy igazoltassunk jól képzett játékosokat?

F. T.: Az utánpótlás-nevelés mindkét lehetőségét alaposan megfontoltuk. Az egyeztetések során azonban világossá vált, hogy a Sugovica VSE-t befogadó szervezetek, sportegyesületek olyan feltételeket szabnának számunkra, amely rendkívül előnytelen lenne a bajai játékosoknak. Nyilvánvaló, hogy a befogadó szervezet leginkább saját játékosával dolgozna, a bajai fiatalok játéklehetősége és képzése háttérbe szorulna. Elvesztenénk identitásunkat. Mivel számunkra a legfontosabb mindig a bajai fiatalok fejlődése, úgy döntöttünk, nem élünk a fúzió lehetőségével, mi kizárólag hazai játékosokat szeretnénk a dobogóra segíteni.

B. Zs.: Minden vidéki egyesületnek tisztában kell lennie környezetével és az ebből fakadó lehetőségeivel. Vagyis önmagának kell reálisan felmérnie és meghatározni, mi a célja. A tradíciók nagyon fontosak e tekintetben. Egy mély hagyományokkal rendelkező egyesületben, mint például a Szentésben (ahová vidéki klub lévén egyébként sem szerződnek szívesen játékosok a fővárosból), mindig nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy saját vízilabdásokat neveljenek. Amíg sportolók versenyeztek, közben lehetőségük volt elvégezni egy főiskolát, egyetemet, vagy akár edzőként folytathatták pályafutásukat

az egyesületben. Úgy gondolom, Baján is ez az út: a Sugovica VSE csapatának korosztályos létszámbővítése, egy alapbázis létrehozása a jövőbeli célunk, ahol változatos, célratoró edzésekkel, az úszásképeség és a labdajáték fejlesztésével foglalkozunk, de kizárólag a bajai egyesület tagjaival szeretnénk versenyezni.

- Magyar- és franciaországi első osztályú vízilabda csapatok edzőjeként, a magyar válogatott vízilabda csapat egykori játékosaként, illetve a klub elnökeként hogyan látjátok a bajai vízilabda sport jövőjét?

Dr. R. Z.: Természetesen, mint minden sportágban, számunkra is az a cél, hogy lehetőség szerint hosszú távon OB I-es felnőttcsapatot neveljünk. Elég korán kiderült azonban számunkra, hogy munkánk a tölggyafültetéshez hasonlít. A felnőtt csapatnak folyamatos fluktuációval kell szembenéznie, mivel a fiatal sportolóink zöme az általános és/vagy a középiskola elvégzését követően vidéken folytatja középiskolai, főiskolai, egyetemi tanulmányait. Legfontosabb feladatunk tehát, hogy megteremtjük ennek a sportágnak Baján egy olyan bázisát, amelyből minden korosztályban lehet építkezni. Jelenleg a csapat létszáma a vízfelülethez mérten elégséges, a mennyiségi fejlődéshez már új vízfelületre is szükség lenne. Baja sportélete, a mennyiségi merítés és a minőségi képzés is nagy lendületet nyerne egy új, korszerű, nagyobb uszoda felépítésével, a vízfelület bővülésével. A lehetőségek keretein belül rendkívül büszkék vagyunk arra, hogy vannak olyan egykori játékosaink, akik Bajáról kerülhettek fel Budapestre, és OB I-es kispadokon ültek, ülnek: Marsi Márk a szegedi utánpótlás csapatában játszott, Pahor Ádám az OSC II. csapatának tagja, Mintál Kende a Vasas gyermek országos bajnokságának játékos, Vér Márton a BVSC Budapest-bajnokságot látogató csapat tagja, Dóra Nimród a következő szezont már a Pécs játékosaként kezdi. Ebben a pillanatban úgy érzem, egyelőre a klub legfőbb feladata az utánpótlás-nevelés lehet.

F. T.: Zsolt ötletétől vezérelve elkezdtük az edzőképzést is. A biztonságos szakmai háttér, a kiszámítható, tervezhető jövőképp olyan fontos, mint a csapat egysége, ereje. Hiszünk abban, hogy nem kívülről igazolt já-

tékosokkal kell megnyernie a bajai vízilabda-csapatnak a bajnokságokat, hanem a gyerekeknek önmaguknak. Nem szeretnénk kizárólag a győzelemért idegen játékosokkal dolgozni. Persze nagyon fontos a siker, az eredmény, a visszaigazolás a fiatalok számára, de a legfontosabb mégis az, hogy ők maguk fejlődjenek, egészséges önbecsüléssel bíró, egymást tisztelő, csapatban gondolkodó, sikeres és elégedett felnőttekké, közösséggé váljanak.

B. Zs.: A világon mindenütt próbálnak együttműködni az úszó és vízilabda sportágban, hiszen a vízilabdátudás egyik legfontosabb alapja a kiváló úszás. Míg azonban az úszás magányos sport, a vízilabda csapatjáték, amelyben a kommunikáció elengedhetetlenül szükséges. A vízilabdaedzések jellegüknél fogva kis-sé szokatlanok és hangosak, talán ezért nem sikerül gyakran az úszásban kevésbé eredményes, de sportolni vágyó fiatalokat a vízilabda kipróbálására ösztönöznünk. Ezen a területen is folyamatosan és rendíthetetlenül kísérleteznünk kell.

Fülöp Tibor és Beleon Zsolt bajai kalandja 2014 őszén kezdődött. Beszélgetésünk során alkalmam nyílt bepillantani hivatásuk, mesterségük múltjába és jelenébe, mélységeibe és magasságaiba. Rendkívül megtisztelőnek érzem, hogy személyes vallomásaik által bebocsátást nyertem értékteremtő munkájukba, ahol megérintett emberségük varázsa. Egy olyan, számomra ismeretlen univerzumba jutottam, ahol gondolat és szenvedély, munka és élet, félelmek és reménységek, aggodalmak és titkos vágyak különböző, de más pályán is testvéri égitestjei keringenek. Humánus mindenségbe érkeztem, amelyben kérdezni öröm és pezsdítő izgalom volt. A professzionalizmus egyszerűségét, a hivatás póztalanságát kaptam tőlük minta gyanánt és tanulságként. ■

Életkép a nyári Sugovica-partról sok évtizeddel ezelőtt

Prikidánovics Dániel (1955-2019) emlékére

■ 2019. július végén, 63 éves korában elhunyt PRIKIDÁNOVICS DÁNIEL, a bajai labdarúgás fénykorának, a Bajai SK csapatának kiváló labdarúgója, később országosan ismert játékosvezető. A játékoskarrierjének befejezése után is rendkívül népszerű „Priki” azon bajai futballcsapat tagja volt, amely az 1980-as évek elején igencsak mélyről indultva egészen a magyar nemzeti bajnokság másodosztályáig emelkedett, és ott is emlékezetes eredményeket produkált. Prikidánovics Dániel ennek a csapatnak is meghatározó egyénisége, gólszáka volt. Emlékeire SZILÁRD ILLÉS segítségével felidézünk játékos-pályafutása néhány meghatározó pillanatát, majd az egykori csapattárs EVANICS ZOLTÁN megemlékezését olvashatják.

Szilárd Illés megemlékezése

■ Miután 1980-ban a Bajai SK csapatának az osztályozón nem sikerült túljutnia, látni lehetett, hogy az előrelépést megcélzó hároméves felkerülési terv elhúzódhat, de következetesebb munkával a csapat az NB II-be is feljuthat. A vezetés újra elsődlegesen az erősítést szorgalmazta, ennek jegyében igazolták le *Evanics Zoltánt*, *Pesti Lászlót*, *Prikidánovics Dánielt* és *Keresztes Gyulát*.

Az 1980-81-es szezonban a Baja megújult csapata megnyerte a megyei 1. osztályú bajnokságot, de a pontvadászatok rendszerének MLSZ általi átszervezése meghiúsította az osztályozón való részvételt. Az új szabály szerint a megyei 1. osztály és az NB II között új bajnoki osztályt (a területi bajnokságot) hoztak létre, amely Baja vonatkozásában 3 megyére terjedt ki, és csak ennek megnyerésével, újabb osztályozót követően lehetett az NB II-be bejutni.

A területi bajnoksághoz ismét erősíteni kellett, így újabb játékosok (pl. *Szabó László*, *Bognár Zoltán*, *Janicsák Máttyás*) kerültek a BSK-hoz. A jól szervezett és jól felkészített csapat rögtön a szezon elején a tabella élére állt. Úgy látszott, hogy minden összejött: a kiváló edzőmunka, az újszerű letámadásos csapatjáték, a megfelelő erőnlét és összeszokottság. Taktikai és technikai fölény jellemezte a bajai csapat mérkőzéseit, a lelkes, küzdeni akaró csapat egységes lett; játéka nemcsak eredményessé, hanem látványossá is vált. Megnőtt a mérkőzések látogatottsága, vonzották a közönséget, újra megtelt a nézőtér lelkes szurkolókkal. A területi bajnokság megnyerése utáni osztályozó meghozta a hőn várt magasabb osztályt. A kiütéses érdei mérkőzés után azt lehetett a hazai nézők soraiból hallani: „*Úgy jöttek, mint a Győr ... Nem lesz gondjuk az NB II-ben sem!*” (Ezekben az években volt a csúcsponton a győri Rába ETO a nagy mágussal, *Verebes Józseffel*)

Prikidánovics Dániel („Priki”) a KSC-ből került Bajára; az a hír járta vele kapcsolatban hogy nagyon jó képességű, de eléggé kezelhetetlen játékos. Nos, ez itt, Baján végképp nem igazolódott, sőt...! Miután a BSK-hoz igazolták,

egyszer Kecskeméten járva megkérdeztem volt főiskolai csoporttársamat, *Kiss II. Illést* (a hatvanas évek NB-I B-jének és a Kecskeméti Dózsának legjobb csatárát) arról, hogy mit hozhat nekünk a konyhára ez a Dani gyerek. Szó szerint ez volt a válasza: „*Korám, ennek a srácnak olyan bal lába van, ami az országban kevés. Csak hagyjátok, hogy használja is!*”

1982-87 között (amíg a csapat a másodosztályban szerepelt), Prikidánovics Dániel összesen 155 mérkőzésen lépett pályára (nála többször csak *Evanics* és *Szöcs Lázár* játszott), 36 góljánál pedig senki sem szerzett többet az öt év alatt a csapatban szereplő összesen 55 játékos közül.

Evanics Zoltán búcsúzója

A legendás „Arany Balláb” elköltözött, elment Priki Dani az égi pályára! Első találkozásunk Baján 1980 nyarán volt. Ellenfélként már ismertük egymást, de addig csak focipályán találkoztunk. Akkor Priki már döntött: „*Gyere, jó csapatunk lesz! Cibul, Tojás, Marin már itt van, ők rutinos játékosok, csinálunk NB II-t két év alatt!*” Tele önbizalommal a Kecskeméti SC mezét a cserélte BSK-éra. Tudta: nagy lendületet adhat a csapatnak. Mindig is hitt magában, tisztában volt vele, hogy kevés ilyen ballás játékos van, mint ő! Vagányságért és önbizalomért soha nem kellett szomszédba mennie. A pályán nem ismert félelmet, sosem kellett biztatni, tudta és tette a dolgát: alázattal, ahogy kellett. És amit vállalt-vállaltunk (hiszen fél évvel később már én is csapattárs lettem), teljesítette is: két év alatt bajnoki cím megyei 1. osztályban, majd bajnoki cím az NB III-ban is! Óriási teljesítmény volt ez, amelyben Prikinél hatalmas érdemei vannak: játéka és élményszámba menő góljai, pontrúgásai, indításai lendületet adtak a csapatnak.

Nagyon nagy volt az öröm, de szolid az ünneplés! Hiszen jött a várva várt osztályozó! Ment a találgatás: vajon ki lehet az ellenfél? Ki lenne jó nekünk? Priki megszólalt: „*Nem mind-egy, hogy ki lesz? Oda-vissza elverjük őket, és megyünk az NB II-be! Így van?*” Így lett! Jött a nagy kihívás! Sikerült! Nagyon kíváncsian vártuk a megmérettetést. Dani, teli önbizalommal

Prikidánovics Dániel (1955-2019) labdarúgó-pályája csúcsán

Forrás: arnve.hu

és tudással, soha sem mutatta, hogy bárkitől is tartana. Az edzések páros gyakorlatainál szinte mindig együtt gyakoroltunk, ami tele zrikával, de jó hangulatban telt, bár természetesen mindenben jobb volt nálam. Aztán jött az NB II. Priki Dani itt is a csapat húzóemberei között volt – bal lába itt is ismertté tette. Persze sokan már a KSC-ből is ismerhették, ám Baján vált igazán ismertté, akinek félelmetes bal lábától rettegtek az ellenfelek. Minden Baján töltött szezonja alatt 6-11 gól és sok gólpassz fémjelezte teljesítményét. Pontrúgásai, átlövései mindig gólveszélyt jelentettek az ellenfelek kapujára. Félelmetesen tudott a kapu elé érkező beadásokra, sokszor még csapattársát is képes volt letarolni gólszerzés érdekében. Priki a pályán óriási figura volt, mintát nyújtott a társaknak és a fiataloknak is. 1981 januárjától 1987 őszéig voltunk csapattársak, egyben egymás mellett a végletekig kitarító sportbarátok is. Utána Priki visszatért nevelőegyesületéhez, a Bácsalmáshoz, ahol hatalmas lendületet adott a csapatnak. Pár évvel később (kb. 10 év múlva) ismét találkoztunk a pályán, de itt már a főnököm volt, hiszen játékosként tevékenykedett, ugyanolyan nagyvonalúan és eredményesen, mint ahogy játékosként tette. Játékosmúltja és játékosvezetői teljesítménye alapján is komoly tekintélye volt. A futballt egész életében imádták; amíg egészségi állapota megengedte, a játékosvezetést sem adta fel. Miért is tette volna, hiszen még a felezővonalról nézve is tökéletes döntéseit tisztelték. Sajnos egészségi állapota megromlott, és így a pályák látogatásáról le kellett mondania. 2019. július 25-én jött a hír, hogy feladta (amit eddig soha nem tett), és átigazolt az égi pályára. Biztos vagyok benne, hogy ott is irányító és szeretett csapattárs lesz! Isten veled, Dani! ■

A poltavai csata (1709. június 28.)

Kenyeres Zsolt

■ Jelen írásomban a 310 évvel ezelőtt lezajlott poltavai csatát mutatom be, mely alapjaiban megváltoztatta az európai nagyhatalmi erőviszonyokat. Poltava neve mára szimbólummá vált: a svéd nagyhatalom pusztult itt el, és megszületett az orosz világbirodalom, amely utóbb a történelem alakulásának jelentős tényezője lett.

Előzmények

Az 1700-ban kitört ún. *északi háborúban* (1700-1711) a Balti-tengeren túli svéd területek megszerzésére szövetkezett egymással Dánia, Oroszország és a szász-lengyel államszövetség. A fiatal svéd uralkodó, *XII. Károly* (1697-1718) 18 évesen újszerű stratégiai felfogása és agresszív hadvezetése révén hatalmas sikereket ért el három hatalmas ellenfele fölött (pl. a *narvai* siker 1700-ban az oroszok, a *fraustadti* győzelem 1706-ban a lengyelek és a szászok ellen), és 1707-re már csak *I. (Nagy) Péter* Oroszországa folytatta a küzdelmet az „Észak üstökösének” aposztrofált svéd katonakirály ellen.

Károly 1707-ben feltöltötte sorait, és közel 44 000 fős seregével Péter cár ellen fordult. Sok történész kárhoztatja a svédok lépését, ám tény, hogy 1708-ban Péter helyzete ingatag volt, több felkelés tört ki ellene (pl. a Bulavin-felkelés), és Károly számíthatott a zaporozsjei kozákok támogatására is ellátás és lovas haderő tekintetében. Péter cár békeajánlatát elutasította, mert Péter nem volt hajlandó lemondani a Balti-tenger partján lévő hídfőállásáról, ahol már az új orosz főváros, *Szentpétervár* épült. Károly nem volt naiv: nem hitt abban, hogy Péternek csak a hídfő kell Pétervárral, az oroszok ennél

nyilvánvalóan többet akartak. A tartós békét, egyben a Baltikum biztosítását csak Péter seregének megsemmisítésével, a svédek által diktált megállapodással lehetett elérni. Vagyis szerinte csak egy, az oroszok ellen vezetett sikeres hadjárat vethet véget a háborúnak. A támadás során fő gondot az utánpótlás megoldása jelentette.

Az oroszországi hadjárat (1708-09)

A svéd haderő 1708 őszen történt dél, azaz Ukrajna felé fordulását sokan hibának tartották, pedig valójában politikailag észszerű döntés volt. Ukrajnai betörése révén Károly a kommunikációs vonalainak akart könnyebb utat biztosítani Volhínián, Podólián és Ruténián keresztül, valamint építhetett a tatár és török kapcsolatra is. Tőlük jó okkal remélte, hogy csatlakoznak egy Péter elleni háborúhoz. Akár így, akár úgy: Károly a Dnyeperen való átkelés után egy ambiciózus, szárnnyi manőverrel Pétert döntő csatára akarta kényszeríteni, csak-hogy szeptemberben ezzel már elkésett.

A svédek szeptember 10-én Tatarszknál fordultak dél felé, és erre jó okaik voltak. Az észak felé vonulás ugyanis lehetetlenné vált, mert az oroszok vidéken mindent tönkretettek: a svéd felderítés 24 égő falu fényeit jelentette Szmolenszk felé. *Adam Ludwig Lewenhaupt* és *Carl Gustav Rehnskiöld* tábornokok pedig megállapították, hogy a Szmolenszkből Moszkvába vezető út vállalhatatlan. Az utánpótlási helyzet egyre kritikusabbá vált, a morál zuhant, így a sereg örömmel fogadta a délre indulást: „*Egy elhagyatott országban vagyunk... fél mérföldre az orosz határtól, semmit sem találtunk, ami volt, az elpusztítva és felégetve maradt ott, a nagy falvak csak a nevükben léteznek lakatlanul, hallottuk a*

híreket, hogy Szmolenszkiig minden elpusztult, Őfelsége ezért arra kényszerült hogy abbahagyja az ellenség üldözését, és jobbra fordult, azzal a céllal, hogy az ukrajnai behatolása révén, ott minden szükséges meglesz a seregnek, amiben most hiányunk van.”

Kétségtelenül hiba volt azonban délre fordulni úgy, hogy a baltikumi erősítéssel érkező Lewenhauptot nem várta be. A király abban bízott, hogy Lewenhaupt bármilyen támadást képes visszaverni, de alábecsülte az oroszok kezdeményező képességét. A magára hagyott svéd oldalvéd ugyanis csatát veszített *Lesznajánál*, bár az utánpótlás elvesztése még nem volt végzetes csapás. Ekkor a dél felé vonulás még igazolódni látszott. A kora novemberi ukrajnai betörés idején a korabeli hadijelentések szerint a térség gabonában, gyümölcsben, marhában és dohányban gazdag volt. Bár az oroszok igyekeztek mindent elpusztítani, a svédek így is képesek voltak pótolni a termés és ellátmány zömét.

Decemberre a helyzet élesen megváltozott. A svédek élelmiszer-ellátmánya bőséges volt ugyan, de az időjárás jelentősen megváltozott, és az évszázad leghidegebb tele köszöntött a vidékre. Sokan halálra fagytak, kb. 20 000 katona és 6000 ló pusztult el a hideg miatt. Az oroszok is szenvedtek, de ők könnyebben pótolták veszteségeiket.

Az ütközet előzményei

1708 végén a zaporozsjei kozákok szövetséget kötöttek a svédekkel függetlenségük kivívása érdekében, és készen álltak elszakadni Oroszországtól. Az 1709-ben kitört zaporozsjei kozáklázadást Péter gyorsan elfojtotta. Bár a kozákok kiváló mesterlövészek és irreguláris katonák voltak, a reguláris hadsereghez nem voltak mérhetőek.

A Zaporozsjei Szics (a kozákok központja) elpusztítása 1709 májusában jól demonstrálta, hogy Károly ahhoz fűződő reményei, hogy Ukrajnában széles sávban oroszellenes felkelés törjön ki, illúziók voltak. Emellett a mozgékonyabb és jóval nagyobb létszámú orosz hadsereg a hadjárat széles térségében megőrizte a kezdeményezést.

A svéd sereg ekkorra már a felére apadt, tüze pedig lőporhiánnyal küszködött. Károly azonban bízott csapatainak harci moráljában, harcedzettségében és önmagában, ezért döntő csatát akart kicsikarni az orosz haderővel. Egy döntő svéd siker ugyanis, ha nem is végérvényesen, de enyhítette volna a sereg ellátási gondjait, és a lengyel szövetségesek, a török és a tatár segítség is ideérhetett volna. Az egyetlen lehetséges visszavonulási útvonal a Dnyeperen történő átkelés maradt, dél felé

XII. Károly svéd király hadjáratának útvonala, 1707-1709

a Krimbe vagy vissza a lengyelek irányába – mindez azonban az oroszok vorszklai átkelésé után meglehetősen kockázatosává vált.

Poltavát ezért vették ostrom alá a svédek 1709 júniusában, csak hogy egy csetepatéban Károlyt lábon lötték, így a csata további eseményeiben a király személyesen nem vett részt. A svéd haderőt távollétében Rehnskiöld tábornok vezette, akit viszont tábornoktársai nem igazán fogadtak el.

Az oroszok közel 40 ezren voltak, és egy táborban sáncolták el magukat. Péter még az átkelés után is csak védelmi tevékenységben gondolkodott: hatalmas, megerősített tábor emelt Poltavától 4 km-re északra. *Szász Móric*, a későbbi nagy stratégia és katonai szakértő dicsérte, egyben a csatát eldöntő lépésnek tartotta Péter intézkedését, melynek értelmében az orosz táborról északnyugatra, a tábor és az erdő közötti részen T alakban földsáncokat emeltek, melyek a svédek támadási útját keresztelték. E rendszer célja az volt, hogy mint a móló, oldalazó tűzzel megtörje a svédek támadóhullámát, amint azok elhaladnak mellettük. Móric véleménye szerint az orosz tábor nem lehetett megtámadni anélkül, hogy előbb be ne vennék e sáncokat, mert a svédek hátában állandó veszélyt jelentettek.

A poltavai csata

Azonban a svédek, akik a sáncok támadását tervezték, nem voltak tisztában a sáncrendszer méreteivel, és annak kiterjedésével sem. Így amikor június 28-án hajnalban felsorakoztak a támadásra, összekeveredtek a holdfény nélküli éjszakában. A svéd támadás idején a sáncok betöltötték a szerepüket: elterelték és megosztották a támadókat. A fő cél az orosz tábor megtámadása volt, ám néhány tiszt úgy vélte, hogy előbb a sáncot kell megtámadni. Így, bár a gyalogság zöme megkerülte azt, de *Carl Gustaf Roos* vezérőrnagy 6 gyalogzászlóalj élén (a teljes gyalogság egyharmadával) a sáncokat támadta, és elszakadt a fő seregtől. A 2600 főnyi, általa csatába vezetett seregből 1500 fő maradt életben. Amikor később dél felé vonult, eltávolodott a svéd fő seregtől, és egy nagyobb orosz gyalogos és lovas egység fegyverletételre kényszerítette. Roos balszerencséje a csata döntő fordulata volt, mert bár a svéd gyalogság 2/3-a megkerülte a sáncokat, és az orosz táborral szembefordult a keskeny síkságon, és várták Roos egységeit. Várakozásuk azonban végzetes hibának bizonyult.

Roos távolléte ellenére sem volt kedvezőtlen a svéd főerő helyzete. Az orosz sereg zöme (25 000 katona) szűken összezsúfolva állt a táborban, lovasságuk

zöme elmenekült. Ha a svédek egy erőteljes támadást indítottak volna, akkor itt egy, a narvaihoz hasonló siker következhetett volna. Az oroszok bezártan ugyanis nem lettek volna képesek számbeli fölényüket érvényre juttatni, menekülésük a folyón át hidak hiányában katasztrófához vezetett volna.

A svédek két órát vártak, ami a frusztráltságukat fokozta: elveszett a kedvező pillanat. A késlekedés és az oroszok harci moráljának növekedése – Roos kapitulációjáról értesülve – a harcászati egyensúlyt az oroszok javára tolta el. Ők feladták védekező elképzelésüket, és táborukból érvényesíteni tudták elsöprő számbeli túlerejüket. 22 000 orosz gyalogos állt fel 2 vonalban, akiket 68 löveg támogatott, szemben a svéd gyalogság mintegy 4000 megmaradt katonájával.

A svéd támadás ennek ellenére sikerrel indult: a kimerült, kékbe öltözött támadók elsöpörték az első orosz sort, amely kétszeres fölényben volt velük szemben. A gyalogságot vezető svéd tábornok, Lewenhaupt gárdája élén hiába tört át a jobb oldalon, lovassági támogatás nélkül túlzottan eltávolodott balszárnyától. A lendület hamar elfogyott, és ezzel minden elveszett. Az oroszok meghátráltak, de nem törtek meg. Kitarítottak, és túlerejükkel megtörték a kimerült svédeket. Az agresszív svéd támadó stílus ezúttal megbukott.

Miért vesztek a svédek? A svéd támadást az oroszok a sáncrendszerrel, amelyen a támadóknak át kellett haladnia, sikeresen megtörték. A nagy létszámhátrányban levő, eltévedt és meghökken svéd gyalogság egyharmada Roos vezetése alatt kiesett a fő ütközetből, és a svédek elvesztették a meglepetés erejét, ellenfelüket nem tudták sokkolni. Három nap múlva Károly egykor büszke seregének 17 ezer kedvetlen és lerongyolódott katonája megadta magát Perovolatnánál. XII. Károly néhány száz katonájával török földre emigrált, Odüsszeiája egészen 1715-ig tartott. A

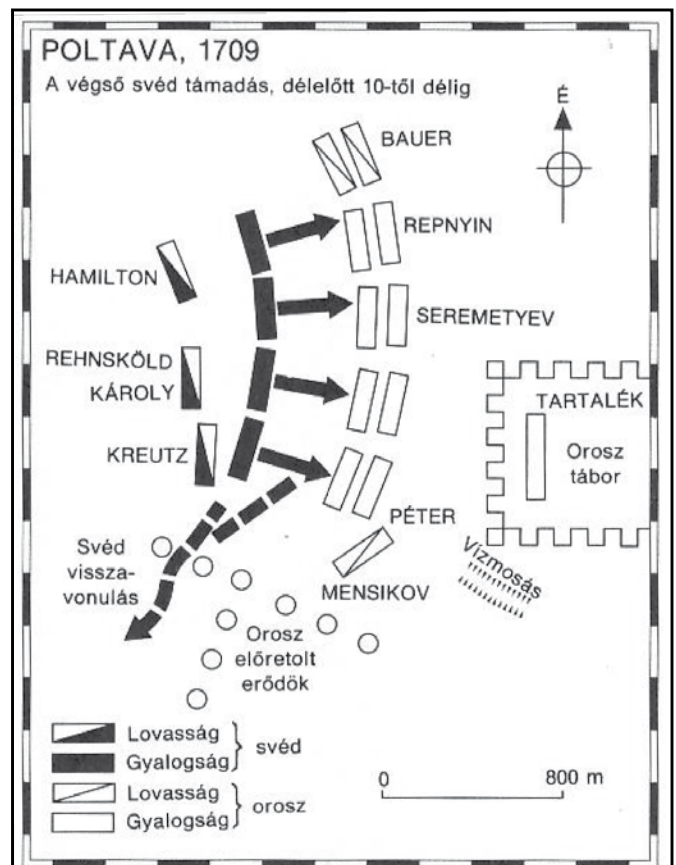
poltavai csata alapvetően megváltoztatta az észak-európai hatalmi viszonyokat: Svédország csillaga véglegesen lehanyatlott, Oroszország felemelkedését pedig nem lehetett megállítani. I. Péter a csata után sátrában pohárköszöntőt mondott tanítómesterei tiszteletére.

A fogságba esett Rehnskiöld tábornok megkérdezte, kik is azok, akikre poharat emelnek. Erre a lovagias cár válasza így hangzott: „*Önökre, uraim!*” ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

- Ady Endre Városi Könyvtár,**
Munkácsy Mihály utca 9.
- CBA Belvárosi ABC,**
Eötvös utca 1.
- Cserba Optika,**
Batthyány Lajos utca 18.
- Líra Könyvesbolt,**
Déri Frigyes sétány 5.
- Tourinform Iroda,**
Baja Marketing Kft,
Szentháromság tér 11.
- Gazdabolt**
(Baja, piacssarnok)

Róna Dezső felajánlása

Sarlós István

■ A bajai köztudatban máig gyermekkorházként ismert Róna-szanatórium 1912-ben épült. A belügyminisztérium 1913-ban fogadta el a szervezeti és működési szabályzatát, egyben engedélyezte a működését. Dr. Róna Dezső 1902-ben költözött Bajára, 1903-tól dolgozott orvosként, majd 1907-től a bajai kórház igazgató főorvosa lett. 33 évig töltötte be ezt a tisztséget, ezalatt a Szent Rókus Kórház a megye legnagyobb egészségügyi intézménye lett. Először 200 ágyasra bővítette a közkórházat, de a két világháború közötti folyamatos fejlesztések révén ez a szám az 1930-as évek végére 640 ágyra emelkedett, és a kórházban 9 osztály működött, ami egyedülálló volt a magyar vidéki kórházak viszonylatában. Róna Dezső magánklinikája az 1930-as évekig zökkenőmentesen működött, több modernizáció is átesett, ezek közül a legnagyobb az önálló áramfejlesztővel történő felszerelése volt. Az 1930-as évek második felében tulajdonosát zsidó származása miatt kikezdték, Rónát 1937-ben orvosi műhibával vádolták meg. Az ügyből bírósági eljárás lett, de a vádat a jegyzőkönyvek és az ápolási adatok bekérése után ejtették; dr. Borbír Ferenc polgármester a dokumentumok átvizsgálása után nem talált orvosi műhibát, ezért városi fegyelmi tárgyalást nem tűztek ki. A jogi hercehurcával párhuzamosan Róna Dezső jelezte a polgármesternek a visszavonulási szándékát, ezzel együtt a tulajdonát képező ingatlanoknak az átadását Baja város számára. Róna Dezsőnek nem voltak gyermekei, ezért jelentősebb vagyontárgyait – egy kb. 200 holdas földterület a Mohácsi-szigeten és a sanatórium – 1939-ben életjáradékért cserébe Baja városának kívánta átadni. Az ügygel az 1939. szeptember 30-i rendes közgyűlés foglalkozott részletesen:

„44. közgy. [közgyűlési] jkvi. [jegyzőkönyvi]

Tárgy: Dr. Róna Dezső a városi közkórház igazgatója sanatóriumát felajánlja átvételre Baja város közösségének.

Véghatározat.

Dr. Róna Dezső m. [magyar] kir. [királyi] egészségügyi főtanácsos, a városi közkórház igazgató főorvosa felajánlja a tulajdonát képező, Deák Ferenc utca 6. sz. alatti sanatóriumot teljes felszerelésével együtt Baja város közösségének kórházfejlesztési célokra azzal a kikötéssel, hogy a város közönsége köteles az ingatlanra a Bajai Takarékpénztár bajai bej. Cég javára bekebelezett 550.000.000 korona, vagyis 44.000 P. tőke és jár. erejéig bekebelezett tartozásból fennálló 43.000 pengőt személyes adóként átvállalni, továbbá a szer-

ződés aláírásától számított három hónap alatt átadó kezéhez 7.000 pengőt készpénzben kifizetni és ezen felül havi 250 aranypengő életjáradékot biztosítani átadónak. Átadó az ingatlan az átvállalt banktartozás kivételével tehermentesen adja át.

A th. [törvényhatóság] közgyűlés kimondja, hogy a felajánlott ingatlan a kikötött feltételekkel és rendeltetéssel átveszi. Megbizzza a polgármestert, hogy az átadási szerződést ily értelemben kösse meg. Kimondja a th. közgyűlés, hogy – tekintettel arra, miszerint az átveendő ingatlan kórházfejlesztési célokat szolgál – az ingatlan átvételével járó minden terhet és kötelezettséget a kórházpénztár tartozik viselni.

Kéri a th. közgyűlés a nagyméltóságú m. kir. belügyminiszter urat, hogy e terhek és kötelezettségek fedezésére az 1943. évi december hó 31-ig kórházfejlesztési célokra engedélyezett ápolási naponkénti 24 fillér gyógydíj-többletet további két évre, vagyis 1945. évi december hó 31-ig engedélyezni méltóztassék annál is inkább, mert az átadott ingatlan megszerzésével a közkórház fejlődési programjának egy jelentős részét, az orr-, gége-, fül és szemészeti osztályok elhelyezésével megoldjuk.

A teherfedezet behárulásáig esedékessé való fizetéseket a létesítményi alap előlegezi a kórházpénztárnak, amely ezt megtéríteni köteles. A 3000 aranypengő évjáradék fedezetűl a th. bizottság a különszobák jövedelmét és a mindenkor kórházi záró-számadásokban mutatkozó felesleget jelöli ki.

Megokolás.

Dr. Róna Dezső az átadással régi tervét valósítja meg; már évekkel azelőtt bejelentette a város akkori polgármesterének, hogy halála után vagyonának nagyobb részét kórházfejlesztési célokra Baja város közönségére hagyományozza. Ez év elején közölte a város polgármesterével, hogy sanatóriumát még életében Baja város közönségének akarja átadni. Ezt az elgondolását valósította meg dr. Róna Dezső az átadás felajánlásával és e nemes gesztusával a felajánlásban kifejezésre juttatott kívánsága szerint a közkórház orr-, gége-, fül-, és szemészeti osztályainak megfelelő elhelyezkedéséről kíván gondoskodni azzal a szeretettel és előrelátással, amellyel a vezetése alatt álló intézmény iránt mindenkor viseltetett.

A felajánlott sanatórium egy emeletes épülete a Deák Ferenc és Petőfi Sándor utcák sarkán 467 n.öl [négyzetögl; 1 négyzetögl = 3,596651 négyzetméter] területen fekszik a város középpontjában, a közkórháztól néhány

száz lépésnyire. Az épület emeletén 20 ágyat magában foglaló 7 betegszoba van, ugyanitt van a műtő, előkészítő és sterilizáló helyiség; az épület földszintje ugyanekkora, további 20–25 ágy elhelyezésére alkalmas, nagy előcsarnoka a bejáró betegek váróterméül szolgálhat és ugyanott egy kezelő részére is van helyiség. A szuterénben levő végig csempével borított helyiségek betegelhelyezésre, orvosok, ápolók lakásul és raktárhelyiségekül használhatóak fel. E főépületen kívül a telek egyik sarkában négy melléképületből álló melléképület van, amelyben jelenleg a sanatórium önálló villanyfejlesztési telepe foglal helyet. A sanatóriumi szobák padlója linóleummal, a földszintje parkettával van fedve. Az épületnek központi fűtése és vízvezeték berendezése is van. Átadó a sanatórium hét betegszobájának, előkészítőjének, műtőjének és steril szobájának teljes berendezését is leltár szerint átadja.

A sanatórium épületének és berendezésének átadása a közkórház orr-, gége-, fül- és szemészeti osztályainak – amelyek eddig a közkórház területén fabarakokban helyezkedtek el – és a trachomások megfelelő elhelyezését teszi lehetővé.

A törvényhatósági bizottság e határozatát névszerinti szavazás útján alkotta meg, amely szavazás során igennel, vagyis a határozat meghozatala mellett szavaztak: dr. Arnold Alajos, Bacsányi József, dr. Bernhart Sándor, v. Bessenyo Miklós, dr. Bíró Kornél, dr. Cserta Péter, Detre István, Diera Benő, Ferró József, dr. Flórián Géza, Garai Béla, Gáspár János, Gebhart Jenő, Gramling Kornél, Grünfelder Albert, Horváth Béla, dr. Jelics Mihály, Juhász János, Katanics Antal, Kemény Gábor, Kirchhofer Pongrácz, Klein Rezső, dr. Knézy Lehel, Kovács Antal, Kovács Imre, Kovács József, Korányi Lajos, Krikovszky Vince, Kázár János, Lemberger Imre, v. Losonczy György, dr. Major József, dr. Makray László, dr. Mamusich József, Meskó Ottó, Mikoleczky Ferenc, dr. Milassin Jenő, Mormor Ferenc, dr. Nagy Nándor, dr. Nicolaus Béla, dr. Nyiraty Zsombor, dr. Polgár Lajos, dr. Pump Károly, dr. Puskás Dezső, dr. Reiser Antal, Rózsa Dezső, Sipos Gyula, dr. Szabó-Szabovlyevics Dusán, Szabó Antal, Szendrey Ferenc, Sziebert Róbert, v. dr. Szikra Dezső, Szilágyi György, Tomasics Gyula, dr. Versényi Jenő, Wittner Kálmán th. bizottsági tagok. Nemmel, vagyis a határozat ellen senki sem szavazott.

A közérdekű határozat ellen fellebbezésnek van helye, melyet a vonatkozó hirdetménynek a városi székház hirdetési tábláján történt kifüggesztését követő 15 nap alatt a város polgármesterénél élőszóval, vagy írásban le-

het előterjeszteni. A közvetlenül érdekelt felek, akikkel e határozat kézbesítés útján közöltetett, a kézbesítést követő naptól számított 15 nap alatt élhetnek fellebbezéssel. E határozatot kormányhatósági jóváhagyás végett abban az esetben is fel kell terjeszteni a m. kir. belügyminiszter úrhoz, ha jogorvoslattal senki sem élt."

Az adományozással kapcsolatos jogi dokumentumokat Baja város 1940 elején

felterjesztette a belügyminisztériumhoz – a földterület ügyét a földművelési minisztériumhoz is – jóváhagyásra, de ez nem történt meg. A problémák a Mohácsi-szigeten lévő földterülettel voltak, és az ügy a földművelésügyi minisztérium akadékoskodása miatt húzódott el egészen 1942-ig. Dr. Róna Dezső 1940 első felében kérte nyugdíjazását a város vezetésétől, kérését érdemeinek elismerése mellett teljesítették.

A szanatórium átruházásával kapcsolatban a belügyminisztérium elfogadta a város indítványát, és megkezdtek az átalakításokat a fül-, orr-, gége osztály és a szemészet beköltöztetésére.

Minimális átalakításokra volt csak szükség, de a háborús körülmények és a minisztériumi akadékoskodás mellett csak 1942-ben vehette ténylegesen birtokba a városi kórház az épületet. ■

Bajai Honpolgár-estek: szeptemberben újrakezdjük!

M. J.

■ Tavaly ilyenkor még csak remélhettük, hogy új kezdeményezésünk, a Bajai Honpolgár-estek előadás-sorozata elnyeri olvasóink és a városi közönség tetszését. Ma már látjuk, hogy rendezvényünk híre megtalálta az érdeklődőket annak ellenére is, hogy igazán komoly médiafigyelmet és -támogatást nem kaptunk, leginkább a magunk eszközeivel hirdethettük rendezvényeinket. Ennek ellenére az esetek többségében a városi könyvtárban szép számú közönség gyűlt össze, akik színvonalas előadásokat hallgattak szakmájuk kiemelkedő tudósainak részvételével. Többen közülük e rendezvény keretében szerepeltek először városunkban. Az pedig külön öröm, hogy *Tamács Ágnes* és *Zentai Mária* személyében két bajai kötődésű előadót is üdvözölhettünk.

A résztvevők megerősítéseit, javaslatait is meghallgatva úgy látjuk: a „show-nak” folytatódnia kell. Az új évadban igyekszünk megtartani mindazt, ami jó volt (a szakmai igényességet, izgalmas témákat, neves előadókat), de igyekszünk tágítani is a tematikát és a szaktudományokat. Így az idei szezonban lesz néprajzi-kultúrantropológiai témájú előadás is, és nyitunk a természettudományok (fizika, biológia) felé is. A megszokott történelmi, irodalmi kultúrtörténeti témákra pedig ezután is számíthatnak. Bízunk benne, hogy mindez és a tavalyi szezonban hallott előadások jó híre újabb közönségtegeket csábít a rendezvény-sorozatra.

Az elmúlt év két, talán legsikeresebb előadását tartó *Pelyach István* és *Csorba László* történezszt idén is vendégül látjuk, de több olyan fellépőnk is lesz, akiket Baján még sohasem hallhattunk. Továbbra is fontosnak tartjuk, hogy a városunkhoz kötődő, kiváló tudós embereknek is lehetőséget adjunk (hiszen bajaiként is büszkéek lehetünk rájuk), többek között ezért is hívtuk meg *Hornung Erzsébet* biológust, *Kőszegi László* és *Valkai Sándor* fizikusokat (bár *Kőszegi László* ezúttal nem saját tudományágáról beszél majd) és *Hamar Péter* filmesztétát, *Móricz-kutatót*. Ők

mind más szakterületen működnek, eltérő korosztályokhoz tartoznak, az ország más-más pontjain élnek, legalább egyvalami azonban biztosan összeköti őket: mindannyian a bajai III. Béla Gimnázium diákjai voltak. (Az idei évad tervezett tematikáját ezen az oldalon olvashatják.) Köszönjük a városi önkormányzat, a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma és a rendezvényeknek az idén is helyet adó *Ady Endre Városi Könyvtár* támogatását, hiszen nélkülük ezek a rendezvények nem valósulhatnának meg.

Kedves Olvasóink! Várjuk Önöket szeretettel a Honpolgár-estek idei rendezvényein, a pontos dátumokat és tudnivalókat keressék facebook-oldalunkon, honlapunkon (www.bajaihonpolgar.hu), aktuális előadóinkról, illetve a témákról pedig kapcsolódó aloldalunkon (<https://bajaihonpolgar.hu/honpolgarestek>) tudhatnak meg többet.

Figyeljék a városi könyvtár hírlevelét és a plakátokat is! Legyen idén is néhány kellemes közös esténk! ■

A Bajai Honpolgár-estek tervezett ütemterve és tematikája a 2019/ 2020-as évadban

- Dr. Komáromi Tünde:** *Ördögűzés és rontásfeloldás Erdélyben és Oroszországban.* Tervezett időpont: 2019. szeptember vége
- Dr. Pelyach István:** *Damjanich János, a rácok rettegett ostora, a magyar szabadságharc szerb vértanúja.* Tervezett időpont: 2019. október 9. vagy 16.
- Dr. Kőszegi László:** *A bunyevácok paprikája.* Tervezett időpont: 2019. november
- Dr. Valkai Sándor:** *Baktériumok gyors kimutatása lézeres optikai módszerrel.* Tervezett időpont: 2019. december
- Dr. Ablonczy Balázs:** *Mi lett volna, ha nincs Trianon? / Trianon másképp: erőszak, társadalom és gazdaság Magyarországon, 1918-1924/ Út Trianonhoz: Magyarország, 1918-1920.* Tervezett időpont 2020. január 16. vagy 23.
- Dr. Hamar Péter:** *Legendák, tévhitek és valóság Móricz Zsigmond életéből.* Tervezett időpont: 2020. február
- Hajagos Csaba:** „Csak még egyszer hazamenjünk innen...” A mai Bács-Kiskun megye területén élő svábok elhurcolása a Szovjetunióba a 2015-2017. között készített oral history felvételek tükrében/ *Földosztás vagy földfosztás? A szovjetizálás kezdetei Bács-Kiskunban/ „Mi is az az aranyhomoki nyakolaj?” A kecskeméti barackpálinka eredettörténete.* Tervezett időpont: 2020. március/ április
- Dr. Csorba László:** *Türr István, avagy a magyarok és a Risorgimento/ Az olasz-magyar kapcsolatok ezer éve/ Szabadság, szerelem – az 1848-as nemzedék szerelmei es szívűrjei/ Széchenyi és Kossuth, avagy kinek volt/van igaza egy 170 éves vitában?* Tervezett időpont: 2020. április vége
- Dr. Hornung Erzsébet:** *Élet a lábunk alatt: a talaj élővilágának sokszínűsége és annak funkciója/ Vándorló fajok és a klímaváltozás.* Tervezett időpont: 2020. május

Rejtett tudományok, a telepátia és a pszi-jelenségek

Hágen András

■ Tanulmányom a rejtett tudományok közül a telepátiát mutatja be. A tudományos társadalom nem ismeri el a telepátiát tudományként. Természettudományos képzésű ember vagyok, ebből következően csak azt tudom elfogadni, ami kézzel fogható, laborban elkészíthető. *Thomas Kuhn* a *Tudományok forradalmak szerkezete* c. műben (1962) kifejti álláspontját amellett, hogy a tudományok paradigmákon nyugszanak, és ezeket le lehet dönteni, egy újabb – ezidáig felfedezetlen – tudományos újítással. Lásd például a kopernikuszi fordulatot a heliocentrikus világmép felé. Egyszóval a tudós társadalom legtöbbje nem vaskalapos, hanem nyitott az újításokkal szemben, összességében kognitív szemléletű.

A telepátia tulajdonképpen nem más, mint két élőlény között történő, érzékszervek és hangok használata nélkül létrejövő összeköttetés. A gondolatok és érzések megosztása nem a beszéddel vagy nem verbális úton, hanem valamilyen más, pl. tudati síkon történik. A rejtett kommunikációban részt vevő élőlények ráhangolódnak egymás – agyukból kibocsátott – frekvenciájára, és ún. rezonancia alakul ki köztük. Így a két résztvevő ugyanabban a pillanatban, egymástól távol ugyanazt gondolja.

Ezeket kívül vajon a telepátia milyen szellemi síkon történő kommunikációkat foglal magában? Tulajdonképpen magába foglalja az érzések, a szükségletek, a gondolatok kifejezését, illetve az érzékeléseket is akár a téren át, nagy távolságokban is. Vannak más, a téren át ható jelenségek is, mint a nézés megérezése, vagy a távérzékelés. Ennek az ellentéte az előérzet, a balsejtelem és a jövőbe látás vagy megérezés jövőbeli események kimenetelével kapcsolatban. Ezek összekapcsolják a jövőt és a jelent. Ezeket nevezzük *pszi-jelenségnek*,

amikor az élőlények és a környezet között fizikailag nem ismert hordozók közvetítenek.

Az emberi telepátia jelensége

Számos kutató foglalkozik a telepátia megismerésével és leírásával, egyelőre azonban nem találják. A 20. század elején működő neves pszichológus, *Carl Gustav Jung* szerint a telepátia a kollektív tudattalan segítségével működhet. Ez egy úgynevezett központi tudatalatti csatorna, mely olyan információkat tárol és továbbít, melyek az emberiség múltjával és ezáltal jövőjével is kapcsolatosak lehetnek.

A legmeggyőzőbb bizonyíték ezen rejtett tudományról a neves angol biológustól, *Rupert Sheldrake*-től származik. Kísérleteiből megtudhatjuk, hogy lehetséges két személy közötti információátvitel, olyan módon, ami fizikai érzékszerveink szempontjából nem magyarázható. A telepátia jellemzően egymáshoz közel álló emberek (mint anya és gyermeke, házastársak) vagy közeli barátok között működik. Sok szoptató anya képes nagy földrajzi távolságok ellenére megérezni, hogy a babának szüksége van rá. A Sheldrake által vizsgált anyáknál megindult a tej kiválasztás, amelyet az oxytocin hormon vált ki az anyákból. (Vö. Sheldrake, R. 2019: A kutatószellem felszabadítása. – Harmónia Háló, 253–283. o.)

A telepátia legáltalánosabb fajtája napjainkban a telefonhívásokkal kapcsolatban figyelhető meg. Vagyis amikor az ember gondol valakire, aki rögtön utána telefonál, vagy egyszerűen megéri azt, hogy ki a hívó. Az angol kutató szerint számos kísérlet igazolta, hogy ez létező jelenség.

Kozmikus távobhatás

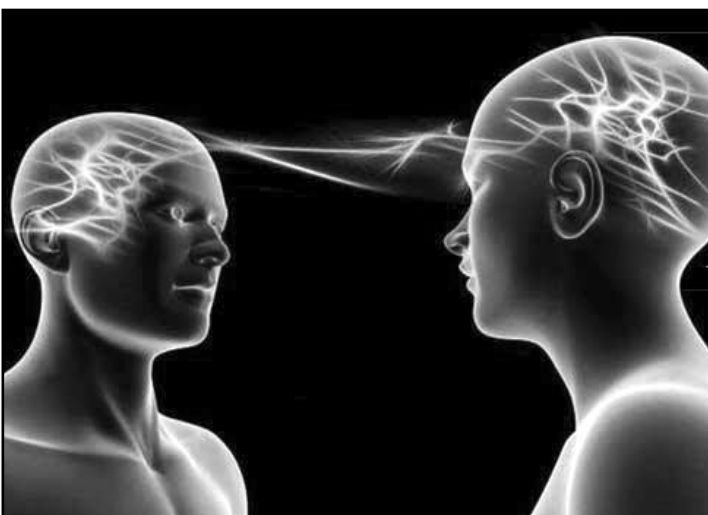
A telepátiára egyik legnagyobb és legsikeresebb bizonyíték a (kvantum) fizikából jól ismert és kísérletileg igazolt kvantumösszefonódás. A fizikában a legtöbb hatás (mint például a gravitációs) a növekvő távolság miatt gyengül, a kozmikus távobhatás azonban nem gyengül még a távolság miatt sem. (*Albert Einstein* nem igazán értett egyet a kvantummechanikával, ezért 1935-ben szerzőtársaival, *Nathan Rosen*nel és *Boris Podolsky*val publikálták, hogy a két elektron együt-

tesen nem bírhat fizikai realitással, így a kvantummechanika nem teljes. Ezt nevezi a szakirodalom Einstein-Rosen-Podolsky paradoxonnak.) Összességében ez a folyamat azt jelenti, hogy ha két kvantumrészecske egyazon rendszer része volt, s aztán elválnak, a kapcsolat megmarad köztük oly módon, hogy ha az egyik változik, az a másikban is azonnali változásokat indukál. Vegyünk például két elektront, amelyeknek kvantumfizikai tulajdonságai ugyanazok voltak, és a Földet körülvevő, az ionizált kozmikus szelektől megvédő magnetoszférában foglaltak helyet. Az űrből érkező kozmikus szelek hatására megbomlik a magnetoszféra: elektronjai és a két „rokon” tulajdonságú részecske közül az egyik elhagyja a szférát, és beépül egy fecske optikai látóidegébe, a szembe.

Természetesen ez a folyamat reverzibilis, vagyis megfordítható, esetleg a madarak szeméből a biológiai szuperpozícióból kiszakad egy párban lévő elektron, amely a mágneses szférában – egy új környezetben – kerül új szuperpozícióba. Ezt a folyamatot, amikor a szuperpozíció felszakad, szabadgyök-párok létrehozásának nevezzük (Vö. Al-Khalili-McFadden: Az élet kódja. Titokzatos kvantumok. – Libri Kiadó, 2015. 415 o.)

Schulten és Ritz a 2000-es években publikálták cikküket a *Modell a fényreceptoron alapuló mágnesség-érzékelésre madaraknál* (A Model for Photoreceptor-based Magnetoreception in Birds) címmel. Kifejtették, hogy a madarak szemében – valamint a legtöbb emlős, többek között az ember szemében is – egy fényreceptort találtak, a *kriptokrómot*. Tudományosan közismert volt, hogy a kriptokróm-fehérje alkalmas lehet szabadgyök-párok létrehozására, amelyek ha a kozmikus távobhatásnak köszönhetően újra összefonódnak, szinglet vagy triplet állapotban találják magukat. Az optikai látóidegbe kerülő fény pedig kiüti a szem egyik vegyületéből az elektront, az üres helyet pedig egy a kriptokróm-fehérjében található kriptofán névre hallgató aminosavhoz tartozó összefonódott elektronpár egyik tagja tölti ki. Így olyan állapot alakul ki (szinglet vagy triplet) amely törekeny, és érzékeny a Föld mágneses mezejének nagyságára és szögére, aminek köszönhetően a madarak tudják, mikor és merre kell elrepülniük.

Hasonlóan az emberi telepátiához, a madarak mágneses érzékelése is az azonos frekvencián, vagyis a rezonancián alapul. A rezonancia hatására beindul a kémiai iránytű, viszont ha ezen a nagy frekvencián alapul, akkor egy hasonló rezgő mágneses térrel megza-

1. ábra: Az agyi telepátia két ember között

varhatjuk. Ha a madarak vándorlása ezen az érzékelésen alapul, akkor véleményem szerint a telepátia is a rezonancián nyugodhat. Nem véletlen, hogy a telepátia csak azok képesek, akik szoros kapcsolatban vannak egymással, így pedig lehetőség van a kvantumösszefonódásra a kriptokrómion belül.

A katasztrófák feltérképezése állatok által

Nagyon sok példa van arra, hogy állatok láthatóan előre megérik egy-egy katasztrófa bekövetkezését. Az ókortól kezdve számoltak már be állatok furcsa viselkedéséről földrengések előtt. Nagyon sok beszámolót írtak a vadállatok és a háziállatok félelemmel teli, feszült, vagy szokatlan viselkedéséről órákkal vagy napokkal a természeti katasztrófa előtt.

Kutatói feljegyzés is készült erről. *Rachel Grant* angol biológus 2009-ben Olaszországban, a San Ruffia-tónál figyelte meg a varangyok párási szokásait. Megfigyelése szerint a varangyok március 30-án még aktívan párosodtak, azonban a következő nap hirtelenjében ennek vége szakadt. *Grant* és *Halliday* szerint ez szokatlan volt, mert a varangyok általában aktívak maradnak az utolsó időszakig. Április 6-án egy 6,4 magnitúdójú földrengés rázta meg Olaszországot, amelyet jó néhány utórezgés követett. A békák az utolsó utórezgés utáni második napon visszatértek a páráshoz. A varangyok különös viselkedésére időjárási magyarázat nem volt, így *Grant*ék arra gondoltak, hogy a békák már hat nappal előre

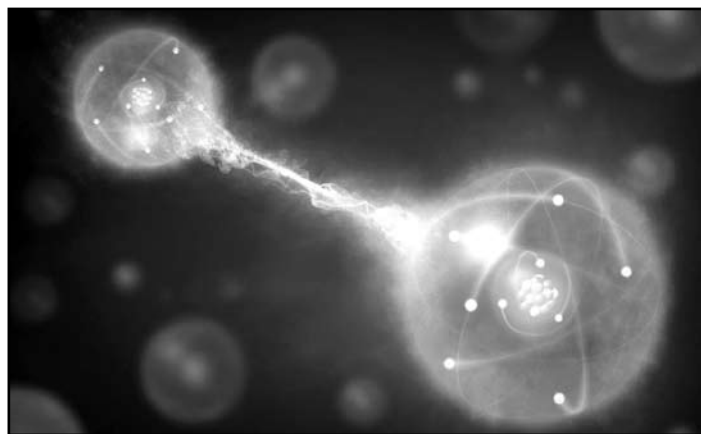
éreztek a földrengés bekövetkezését. (Vö. *Grant, R. – Halliday, T. 2010: Predicting the unpredictable: evidence of pre-seismic anticipatory behaviour in the common toad. – Journal of Zoology, 281, 263-271.*)

Összefoglalás

Különös dolog a telepátia, éppen ezért rejtett, és nem általánosan tanított közismert tudomány. Számos „felszabadult” kutató beszámolójából tudjuk, hogy valóban lehetséges két közeli személy között a telepátia, amelyet a távolság nem befolyásol.

Megjegyzésként hozzátehető, hogy az Egyesült Államok kormánya is alkalmazott úgynevezett távolbalátó embereket a StarGate nevű titkos katonai akció során. A telepátikus képességekkel bíró személyek feladata az volt, hogy titkos katonai bázisok helyét határozzák meg a világ másik felén. A program főhadiszállása Marylandben volt. A telepátikus képességekkel bíró személyek feladata az volt, hogy titkos katonai bázisok helyét határozzák meg a világ másik felén. A program főhadiszállása Marylandben volt. A távolbalátónak ugyanakkor a tűszok egészségi állapotára vonatkozó információkkal is szolgálniuk kellett a CIA számára.

Véleményem szerint a legmegfoghatóbb és könnyen elfogadható a vándormadarak vándorlása a magnetoszféra segítségével.

2. ábra: A kvantum-összefonódás két elektron között.

Egyszerű (számomra) biokémiai (kriptokróm) és biofizikai (kvantum összefonódás) összefüggésekkel is leírható. Talán ezért lehetséges az, hogy a frissen kikelt madarak szülői segítség nélkül tudják azt az utat, amerre vándorolniuk kell.

A háziállatok közül a kutyák, a macskák, a papagájok, a lovak képesek felvenni gazdájuk érzelmi állapotát és szándékát. Ezt papagájokon és kutyákon laboratóriumban is tesztelték.

További pszi-jelenség az előérzet, amelyet jól példáz, hogy az állatok előre érzik a földrengéseket és a cunamikát vagy egyéb katasztrófákat. Az emberi előérzetek pedig álminkban öltenek testet, és kísérletek szerint a jövőbeli erőteljes érzelmi töltésű események képesek visszahatni az időben, és érzékelhető hatást kelteni. ■

Sztorik, mesék, diplomata történetek

Mayer János

■ A diplomatakat az átlagemberek gyakran szóták irigyelni: jó fizetést kapnak, hosszabb időt tölthetnek – az állam költségén – akár egzotikus országokban is, mentelmi jog illeti meg őket, elegáns vacsorákon és ebédeken mennyei falatokat fogyaszthatnak állam- és kormányfők, miniszterek társaságában. Hogy aztán tevékenységüknek sok, kevésbé látványos, rengeteg munkával és felelősséggel járó része is van, amelyről a közönség legfeljebb akkor értesül, ha valami hiba csúszott a gépezetbe, vagy ha ügyeiket nem sikerül az elvárásoknak megfelelően intézni, azzal kívülállóként kevésbé szembesülünk. Arról már nem is beszélve, hogy a diplomata mindig egy országot, annak kormányát és véleményét képviseli (még ha netán személyes véleménye nem is azonos azzal), és sokszor az is dolga, hogy feszültségeket simítson el hazája és állomáshelye között. Ehhez a szakmai fogá-

sokon túl emberi kvalitások is szükségesek, amelyek konkrét helyzetekben mutatkoznak meg leginkább.

Egy hosszú diplomata-pályafutás során persze rengeteg élmény halmozódik fel már csak abból adódóan is, hogy sok időt kell eltölteni idegen országokban, más kultúrákban, és olyan országok vezetőivel és hivatalos szerveivel is meg kell találni a közös hangot, amelyeknek lakói egészen más logikával gondolkodnak, és a mienktől gyökeresen eltérő erkölcs- és szokásrendszerrel rendelkeznek. Ebből sok kellemetlenség, egyúttal számos vicces helyzet keletkezik, amelyek akár az egész későbbi pályafutás szempontjából is tanulságosak, de legalábbis emlékeztetéseket lehetnek. Az ilyen történetek persze nemcsak a diplomata aránylag szűk köre számára érdekesek, hanem az ő berkeikben járatlan, de a világot nyitott szemmel figyelő olvasóknak is. Valószínűleg így látta ezt két egykori

nagykötet: a nyelv- és neveléstudósból lett diplomata, *Medgyes Péter*, valamint a külügyi-diplomáciai ranglétra mindegyik fokát végigjáró *Varga Koritár Pál* is, amikor arra kérték fel egykori kollégáikat, hogy gyűjtsenek össze érdekes, izgalmas történeteket diplomata-pályafutásuk különböző időszakaiból, amelyekkel – anélkül, hogy illúziókat rombolnának – egyrészt számos kulisszatitkot árulnak el a szakma működéséről, egyúttal önmagukat is szembesítik sokszor évtizedekkel ezelőtti magatartásukkal, másrészt pedig vidám pillanatok is szerezhetnek az olvasóknak. A két szerkesztő által összeállított kötetben összesen 25 diplomata közel 200 kisebb-nagyobb története olvasható. A szerzők némelyike „polgári” foglalkozása révén is ismert lehet az olvasóknak: pl. *Márton András* jó nevű színművész, *Horvát János* népszerű tévés műsorvezető-szerkesztő, *Hóvári János* ismert történész-turkológus, *Odze György* kiváló író

volt, mielőtt magasabb külügyi megbízatást kapott volna. Bajai szempontból pedig az érdekes a Corvina Kiadó által gondozott kis kötet, mert a szerzők sorában megtaláljuk a városunkból induló és ahhoz ma is ezer szállal kötődő *Szentiványi Gábor* nagykövet nevét is, aki három, londoni nagykövetségi időszakból származó történettel járult hozzá a kötet elkészüléséhez. (A kiadvány függelékében minden szerző diplomáciai karrierjének rövid összefoglalása is olvasható.)

A kötetben található többnyire vicces, de egyben elgondolkodtató anekdotákat a szerkesztők 20 fejezetbe sorolták be, amelyek végig is kísérik a diplomata útját a megbízás elnyerésétől az állomáshelytől való búcsúzásig. A kettő között pedig olvashatunk főnök-beosztott kapcsolatokról, a protokoll olykor kellemetlenségeket okozó szabályairól, nyelvi és kommunikációs nehézségekről, úti kalandokról, neves politikusokkal és uralkodókkal való találkozásokról (amelyek során a „köznép” számára nem ismert emberi oldalait, gyengeségeiket is meg lehetett látni) és még sok egyébről is. A legtöbb történet középpontjában egy váratlanul keletkező nehéz helyzet áll, amelyet a diplomatának olykor a ravaszságot sem nélkülözve kell megoldania, nehogy félreértés, diplomáciai bonyodalom kelet-

kezzék belőle. Az is kiderül, hogy a pályán megszerzett ismeretségek, barátságok akár évtizedek múlva is hasznot hozhatnak, egy nagykövetség, s egy-egy külszolgálat ideje alatt mennyi mindent meg lehet figyelni az adott ország kultúrájából, ha a követ apró részletekre is odafigyel.

Az is szépen látszik, hogy a rendszerváltás utáni időszakban a diplomáciai karban is nagy változások zajlottak. A régi rendszerhez, a pártállamhoz szorosabban kötődő, ugyanakkor általában jól képzett diplomatakat egy részének helyét „kívülről” (főleg a kultúra, tudomány területéről) érkezett emberek vették át, akiknek ugyan bele kellett tanulniuk a szakma mások számára talán evidens fogásaiba, viszont egész más szemmel is nézni tudták állomáshelyeiket, mint az évtizedek óta pályán lévő kollégáik. Mindezzel együtt fontos leszögezni: nem szakkönyvet, nem történeti munkát, nem is diplomáciai kézikönyvet kap az kézbe olvasó, hanem egy érdekes anekdotagyűjteményt, amelynek hősei történetesen diplomata, akik egyébként gyakran pontosan olyan gondokkal szembesülnek, mint a hétköznapi emberek. A szakmát tehát nem ebből kell megtanulni, de arra is rámutat: a külügyi szakemberek képzése nemcsak a diplomához vezető kurzusok során történik, hanem (időnként

vicces, máskor kínos) tapasztalatok megszerzése révén is. Hogy aztán minden egyes történet pontosan úgy zajlott-e le, ahogyan íróik – gyakran sok évtized megszépítő távolából – elbeszélik, abban persze ne legyünk teljesen biztosak, de az anekdota műfajának egyik sajátossága, hogy idővel a történet alakulhat, és a 100%-os hitelességnél is fontosabb, hogy tanulságos legyen, *igaznak hasson*, és érdekes legyen.

Egyedi történetek újrameselésének e helyt semmi értelme sem volna, viszont kedvescsinálnak – a szerző, a szerkesztők és a kiadó szóbeli hozzájárulásával – közöljük Szentiványi Gábor három, a kötetben is olvasható történetét (egyét a mostani, másik kettőt későbbi lapszámainkban), sőt a közeljövőben a neves bajai nagykövet olyan további, saját külszolgálati pályájához kötődő sztorikat is megoszt a Bajai Honpolgár olvasóival, amelyek nálunk lesznek először olvashatók. A könyvet pedig jó szívvel ajánljuk figyelmes olvasásra, de egy-egy sztori akár afféle könnyed, pihentető olvasásra is tökéletesen alkalmas. A többnyire vidám elbeszélések révén pedig betekinthetünk egy olyan világ mindennapjaiba, amelyről keveset tudunk. (*Medgyes Péter – Varga Koritár Pál: Diplomata mesélik. Corvina Kiadó, Bp., 2019. 278 oldal, ára 3490 Ft*) ■

Vasárnapi ebéd

Szentiványi Gábor

■ 1999 májusának egy szép, napsütéses, de hűvös vasárnapján feleségemmel és a londoni magyar kulturális intézet igazgatójával ebédre voltunk hivatalosak az egyik örökletes angol lord dél-angliai kastélyába. A lord, de különösen művészbarát, fiatal felesége nyitott volt más országok kultúrája iránt, rokonszenvvel fogadta az európai integrációban élenjáró Magyarország törekvéseit, és örömmel bocsátotta rendelkezésre kastélyát a magyar kulturális napok céljára. Az ebédmeghívás a részletek megbeszélését, egyszersmind a személyes ismeretség elmélyítését szolgálta.

A házaspár szabad szellemiségét jelzi, hogy a brit arisztokrácia körében az elsők között nyitották meg kastélyuk történelmi atmoszférát árasztó termeit a nagyközönség előtt, hogy szerény belépődíj ellenében bárki megismerkedhessen a 19. századi főúri lét díszleteivel, a lovagteremtől a szalonokon át egészen a korhűen berendezett konyháig.

Bennünket azonban a lord magánlakosztályába vezettek be, ahol kandalló biztosított kellemes meleget a modern fotelokkal és

kanapékkal berendezett nappaliban és az abból nyíló barátságos ebédlőben. A család két springer-spániel kutyája vidám farkcsóválással vegyült el közöttünk, illatuk azonban finoman jelezte, hogy nemrég még a kastélyt övező birtok erdős-mocsaras részén kószálhattak. Mint utóbb kiderült, gazdájuk hajnalban sikeresen használta fel vadász-ösztoneiket a főfogást képező vadhús előteremtéséhez.

Jó félórás beszélgetés és néhány pohár pezsgő kortyolgatása után asztalhoz ültünk, melyen oda volt készítve az egyszerű, de stílusos menükártya is: rákkoktél, sült őzgerinc, rebarbarakompót és hozzá a megfelelő borok, köztük a lord Dél-Angliában termelt saját fehérbora. A házas vendéglátást és személyes figyelmet nem csak az mutatta, hogy házigazdánk maga vágta fel és rakta tányúrunkra a sültet, de azt is érzékeljük, hogy az ebéd nyersanyagai alighanem mind a birtokról származtak.

A kellemes ebéd és eredményes diskurzus után, melynek során megállapodtunk a tervezett magyar kulturális rendezvény főbb vonalaiban, asztalt bontottunk, majd a hölgyek átvonultak az egyik szalonba. Engem

viszont a házigazda körbevezetett a kastély muzeális felében. A negyedórás séta végén a konyha előtti étkezőnél megtorpantam. A falon hagyományos, 40x60 centiméteres, fekete tábla lógott, rajta krétával írott szöveg. A dátumból kitűnt, hogy szinte napra pontosan a száz évvel ezelőtti helyzetet tükrözte.

– Érdekes – jegyeztem meg –, hogy száz évre visszamenőleg megőrizték az akkori menüt, és ezt kifüggesztik a látogatók épülésére.

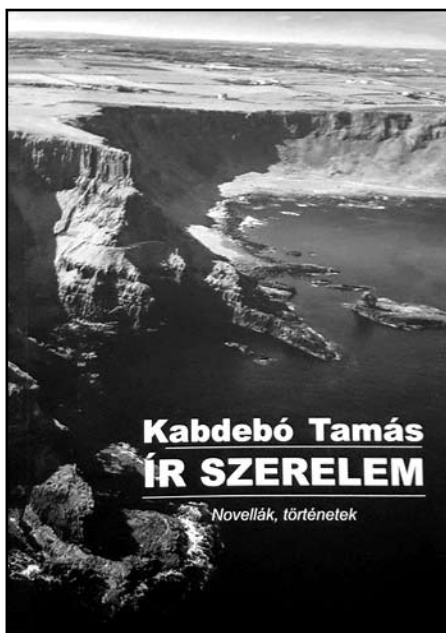
– Észrevesz-e még valamit, nagykövet úr? – kérdezte a lord.

Alaposabban szemügyre vettem a táblát, melyen ez állt: “Rákkoktél, sült őzgerinc, rebarbarakompót”. Nahát! Ugyanazt kaptuk mi is, amit annak idején az ősök ettek. A nemes gesztus láttán úgy éreztem, helye van egy-két elismerő szónak.

– Köszönöm lordságodnak, hogy tisztelünkre a száz évvel ezelőtti menüt készítették el.

– Úgy bizony! – válaszolta. – Csakhogy nem az önök tiszteletére. Vasárnaponként mindig ugyanazt esszük ebédre, amit elődeink száz évvel ezelőtt. ■

Tamás, mesélj!

Lex Orsolya

■ ...s ő mesélt megtörténtet és kitaláltat, vidámat és szomorút... – írja Bálint László, egy, a szerzőről írt munkája zárszavaként. Nincs ez másként Kabdebó Tamás múlt tavasszal megjelent könyvében sem. Ötvözi benne ugyanis életrajzának elemeit a családi legendáriumban megőrzött történetekkel; anekdoták, mesék kelnek életre, s velük együtt életre kel a régi Baja, a Veránksziget, az ifjúkori nyarak, szerelmek, bukások és forradalmak, barátságok, parázs viták. A történetek révén életre kel a régi Budapest, az egyetemi évek, szőke fürtű, karcsú bokájú fruskák, akiket ávós hadnagyok kísérgetnek mozi után, s látjuk 56-ot úgy, ahogyan a történelemkönyvekben nem láthatjuk. Mert az más. Az nem személyes, nem szubjektív.

Kabdebó Tamás a tavalyi (2018) könyvhétre, a Magyar Napló Kiadó Kft. gondozásában megjelent *Ír szerelem* című munkája posztumusz kötet, hiszen szerzője néhány héttel a könyv megjelenése előtt hunyt el. Így kézbe venni, dedikálni már nem tudta ezen írásokat tartalmazó kötetét. A könyvet műfaji és tematikus sokszínűség jellemzi. A novellák mellett anekdoták, naplóbejegyzészerű írások, levelek, szonettek, novellavers (Sulyok Ignác János), mese (Péterpál) egyaránt található benne.

A vissza-visszatérő motívumok, amilyen az 56-os forradalom, a második világháború, a Duna, az utazás-utazó, a magyar írói mivolt, nagyjából egybefogják a történeteket, mégis mindezek mellett kiemelhetünk még jó néhány témát, melyek helyet kapnak az írásokban: szerelem, testiség, házasság,

egyéni és szélesebb társadalmat érintő harcok, születés és halál, s az életből kiragadott apró mozzanatok teszik a szerzőtől megszokott tematikát érdekessé. E közel 190 oldal azok számára is megsejtet valamit az íróról, munkásságáról, akik eddig nem ismerték. A kötet elolvasása után talán keresni fogják a kapcsolódási pontokat korábbi írásaival.

A könyv általában olvasmányos, helyet kapnak benne kidolgozottabb, részletezőbb írások, s találkozunk benne a feljebb már említett apróbb alkotásokkal, melyek esetleg magvát képezhették volna a későbbi életműben egy-egy nagyobb lélegzetű írásnak, ám így magként is megállják a helyüket, további gondolkodásra sarkallják az olvasót.

A címadó, a kötetben első és leghosszabb, az *Ír szerelem* című elbeszélés, mely címéhez híven egy magyar-ír szerelmi történet, elidőző leíró részekkel, egyértelműen életrajzi elemekkel tarkítva, a jól ismert kabdebói motívumokra felfűzve.

Dr. Zách Lili mezőkovácsházi születésű bölcész, aki jó ideje Írországban él, s a Maynooth University (a Maynooth University könyvtárának igazgatója volt Kabdebó Tamás) történésze, megosztott velem néhány gondolatot, melyek a címadó novella kapcsán merültek fel benne. Mivel történészként már ismerte Kabdebó Tamás munkásságát, neve nem volt számára ismeretlen, de szépírói tevékenységébe csak most tekintett bele.

Történelmi szempontból Kabdebó munkásságának legjelentősebb részét az ír és magyar nemzeti függetlenségi mozgalmak összehasonlítása adja. Legismertebb írásai kiemelkedő ír történelmi személyiségek magyarországi vonatkozásaival kapcsolatosak. Többek között a Sinn Féin párt alapítóját, Arthur Griffith-t, valamint az 1848-as Ifjú Írország mozgalom vezetőit (William Smith O'Brien) és az ő Magyarországra iránti érdeklődésüket kutatta. Az ezekkel a témákkal kapcsolatos írásai hiánypótlónak számítottak megjelenésükkor, és több történész kutatásának nélkülözhetetlen részét képezték.

Kabdebó Tamás történelmi és diplomáciatörténeti érdeklődése számos helyen felbukkan címadó, többnyire rövid történelmi utalások formájában. Ebből a szemszögből kiemelkedőnek mondhatók a forradalmakra való gyakori utalások és összehasonlítások. Egyrészt azok szerepe Magyarországon (1956) illetve Írországon (1916-os húsvéti felkelés) történelmében („megszálló angol csapatok az O'Connell Streeten”), másrészt pedig ezek

hosszú távú hatása az emberi sorsokra, a novella esetében a főhősre, csakúgy mint a valós életben magára az író életútjára. Noha többször érződik a kontraszt az ír és magyar gondolkodásmód és értékrendszer között, mégsem a kelet-nyugat vonal/ megosztottság tűnik áthatolhatatlannak, hanem a katolicizmus bigottsága és annak beidegződései, ahogy befolyásolják a helyiek, azaz az írek látásmódját és döntéseit nemzedékeken át. Kabdebó utal az itteni katolikus egyházat érintő botrányokra is, melyek halála óta még több figyelmet kaptak (például a Galway melletti Tuam községben található katolikus árvaházhoz tartozó, közel 800 gyermek és csecsemő maradványait rejtő tömegsír felfedezése 2017 márciusában).

Amit a novella egészén keresztül leginkább érezni, az az emberi sorsok iránti fogékony-ság, a kívülálló és a helyiek közötti érintkezések boncolgatása, a magyar és ír forradalmak, azok bukása s az ezáltal kialakult traumák feldolgozása, valamint az, hogy mindennek milyen hatása van a kelet és nyugat között „mozgásban lévő” szereplők sorsára. Vajon ez a mozgás, hazátlanul úton lenni – ez volt, ami végül összekötötte a főhőst a traveller community-ben megismert (vándorló cigányként bemutatott) Rose-zal?

A folytatásban egy váratlan csattanóval záruló, szintén szerelmes történetet olvashatunk, melynek főszereplői világnézeti szempontból nem éppen összeillők. 1956 októberében egy Ausztriába induló teherautóra fölkapaszkodva hagyják el Magyarországot, hogy idegenben, mégis együtt, új életet kezdjenek.

Következnek az úgynevezett *Tigrisbajusz novellák*, melyek egy tigris bajszán is elférnének, oly rövidke, mondhatni lejegyzésre érdemes nyolc apró, futó gondolat. Ehhez hasonló néhány soros, pár mondatos írással a későbbiekben is találkozunk, melyeknek magva egyetlen, akár a valóságból, akár irodalmi műből kiragadott, illetve irodalmi műhöz kapcsolódó gondolat (*Igaz történet, Szappan, Napóleon, Legrövidebb elbeszélésem...*).

Majd a folytatásban sorjázna az életrajzi elemekkel, történelmi utalásokkal, anekdotákkal tarkított történetek. Ott van például a bajai olvasóközönség számára mindenképp érdekes olvasmány, mely az *Ami az életrajzból kimaradt* címet kapta. Veránka, halléfőzés, elszabaduló ladik s a Vörös híd. Majd a későbbiekben egy szintén a helyi Duna-járók számára ismerős helyszín, a Móricz-sziget.

A kötetben szereplő történetek jórészt önéletrajzi ihletésűek, amit akkor is érzünk, ha a főhős éppen más névvel ellátott, de általában jóvágású, sportos küllemű, kultúradelvelő fiatalember, avagy középkorú egyetemi előadó... Lehet a neve akár Odüsszeusz vagy Ulysses, Imre vagy Zsigmond, fel-felbukkannak azok az elemek, melyek révén akarunkon kívül is a szerzővel azonosítjuk a főszereplőt, legyen szó valós vagy fiktív személyről. Persze feltételezhetően van ebben némi szándékosság.

Szinte állandóan felbukkanó téma a Duna (s mindennemű hajózható, átúszható, horgászható víz), a hajó, csónak, s vele a soha meg nem állapodó utazó/ hajós fontos alakja a kabdebói életműnek. A folyó jelképes kapocs a Duna menti népek életében. Összeköt tájakat, embereket, időszakokat a maga időtlenségével. A víz mellett élő halászó, horgászó ember képe szintén meghatározó motívum a kötetben.

Elmaradhatatlan téma a történelmi viharok emberekre, közösségekre gyakorolt hatása. A világháborúk, a szovjet katonák kegyetlenkedéseinek említése, vagy a holokauszt, a magyar zsidóság sorsa. A zsidóság kérdése néhol említés szintjén marad, néhol egész történetet szentel neki a szerző (*Isten és Auschwitz*). Olykor anekdotaszerű történetekbe is beemelődik, mint amilyen a *Párbaj* című.

A másik állandósult történelmi téma 1956. Nem véletlen, hisz meghatározó, szoros személyes érintettség, testközeli tapasztalatok tartják élénken a budapesti történések emlékét. A szerző, sokakkal együtt, 56-os tevékenysége miatt kényszerült emigrálni. A címadó történetben például egyetemi előadásként hallhatunk 56-ról. Másutt *A két Didimus* című írásban a külföldre szakadtak és az itthon maradók nézőpontjai ütköznek, s a forradalom utáni életük elevenedik meg. Voltak, akik maradtak, vállalták a börtönt, szenvedéseket a megtorlás éveiben, s voltak, akik látszólag „a könnyebb utat”, az emigrációt választották. Hosszasan ír e két nézőpont ütközéséről s a két út nehézségeiről a szerző egy testvéri levélváltást idéző novellában. Az egyikük itthonról ír Nyugatra, a másik levél Nyugatról érkezik haza. Felfoghatnánk e vitás kérdést úgy is, mint egy személy két lehetőségét, vagy mint egy személy belső vívódását. A választás nem volt könnyű, hiszen mindkét út rögös.

„A hősök meghaltak, a gyávák elfutottak, a hülyék otthon maradtak” – olvassuk a műben. Elsőként az itthon maradó Didimus meséli el útját a forradalom után: gyűjtőfogház, cella, sötétzárka, s a szabadságot követő időszak, melyet az előbbieken

megélt trauma határoz meg, mely tulajdonképpen feldolgozhatatlan. A testvérpár másik tagja pedig a Nyugatra emigráltak nem kevésbé rögös útját mutatja meg öcsésének, s így nekünk, olvasóknak. S egy, az itthoniak által megjelentetni nem kívánt írás kapcsán felmerül a kérdés, hogy miért kell megbélyegezni a külföldre távozott magyar írókat az emigráns jelzővel, holott ők ugyanúgy a magyar irodalom egészébe tartozók. Van-e különbség magyar és magyar író között, szegezi nekünk a kérdést a novella? S a szerző erről alkotott véleményét meg is tudjuk a későbbiekben. Ahogyan a Nyugatra szakadt Didimus, úgy Kabdebó Tamás is mindvégig kitart amellett, hogy magyar íróként definiálja magát, mindenféle plusz jelző nélkül, mert úgy véli, hogy a magyar irodalom egy test, s e testnek része az is, aki külföldre szakadt, más hazába kényszerült. Így kerül elő – mondhatni párhuzamként – több alkalommal *Rákóczi, Kosuth Lajos, Márai Sándor, Cs. Szabó László*. Szükséges-e tehát valamiféle határvonalat húzni, skatulyát nyitni a nyugati magyar írók számára? Kabdebó szerint teljesen szükségtelen, mert nem ez a lényeg. *Hanem sokkal inkább az, hogy gazdagítja-e egy író olvasóinak életét, s hogy nyer-e vele a nyelv bármit is, hogy írásait közreadás után mások is olvassák?*

Párhuzamokra azonban nem csupán az életrajz kapcsán lelünk, hanem a magyar és ír nép hasonló lelkülete kapcsán, s az itthoni és külföldi táj összevetésekor is. *Egy hosszú hétvégén eljutottak a Connemara hegység tövébe, mely a Bükk-hegységhez lehetne mérhető...* s ennek kapcsán mindjárt jön is egy korai emlék egy bizonyos háromnapos kirándulásról a Bükkben. Vagy amikor egy Észak-Írországból tett kirándulásról az ottani katolikus főtemplomról így ír: *Két hegyes, égbetörő tornyával stílusban hasonló a szegedi dómhoz...*

Az utazás és utazó alakja is visszatérő eleme az írásoknak. Több alkalommal bukkan fel az antik irodalom jól ismert alakja, a nyughatatlan, kalandokat kereső hajós: Odüsszeusz, jelképes figuraként a szerző maga. Nem véletlen tehát az sem, hogy a címadó írás főhőse, Imre, a hajós, az egykori tengerészkadét, egy TURRISTVAN nevű kis diesel hajót kormányoz a Liffey folyón a part menti füzek árnyékától néhány méterre.

Mindamellet, hogy az Írthonban töltött 30 esztendő követően azt a vidéket is otthonának tekintette, mindig megmaradt magyarnak, bajainak. Ő maga így szól erről egy Magyarországon tett látogatás után: Imre megérkezett odahazából idehazába. Az ifjú

és gyermekévek, melyeket Baján, Magyarországon töltött, oly meghatározók, hogy emléküik egészen különleges helyet foglal el, valahol egészen mélyen. Nem is annyira a szerző fejében, hanem a szívében. Az erős kötődés s a hiányérzet, mely a távolban fel-felhorgad. Ezt az elszakadni nem tudást mutatja a kötetben több helyütt felbukkanó *intertextualitás* vagy szövegköziség, azaz más (Kabdebónál általában magyar szépirodalmi) szövegből származó részlet, fordulat szó szerinti idézése vagy utalás jellegű megidézése. Ráelünk ilyen formán *Petőfi* szavaira, *Bethlen Miklós* életírásának részleteire, versbetétekre *Baka Istvántól*. Az irodalmi idézetek így működtetve több-tartalommal töltik meg mindkét, a felhasználó és felhasználó szöveget egyaránt. Az irodalmi idézetek mellett jellegzetes magyar szófordulatokat, közmondásokat is találunk a szövegben, melyek kedvesen élénkítik a stílust, s használatuk érezhetően jól esik az íróknak, holott a körülötte lévők általában nem értik, mit mond a beszélő. Vethetnénk ezt akár a magyar olvasóközönségnek szánt kiszólásnak.

A kötet végén helyet kap *Bálint László* esszéje a szerzőről, valamint egy interjú, melyben Kabdebó Tamással *Böszörményi Zoltán* (szintén emigráns) költőtárs beszélget 56-ról, emigráns irodalomról, a Duna szerepéről a kabdebói gondolkodásban, s jövőbeli tervekről. E két szöveg a kötet olvasóinak többszörösen is hasznára válik, egyrészt életrajzi, gondolkodásmódbeli adalékokkal segít a novelláskötet könnyebb értelmezésében, másrészt némi betekintést ad az életmű egészébe is. Ez főképp azok számára lehet fontos, akik nem ismerik a szerző korábbi munkáit. A szerkesztő *Péntek Imre* által megírt fülszöveg szintén fontos információkkal látja el az olvasóközönséget.

A kötet megvásárlása csak a világhálón lehetséges, mivel bolti forgalomban nem kapható. Jól forgatható, jól méretezett, kézbe való, *kényelmes* olvasmány az *Ír szerelem*. Borítóján az ír tengerpart részlete, parti sziklák, kék ég, tenger és zöldellő táj. Máris magunk előtt látjuk a vidéket, mely a könyv történeteinek háttere. Jó szívvel ajánlható a kötet minden bajainak, hiszen az ismerős nevek, helyszínek által a könyv nekik még többet ad, mint más olvasóknak. S mindenképp ajánlható az ifjú olvasóknak, hogy első kézből hallhassanak 56-ról, s a forradalom következményeiről, s ezáltal képet alkothassanak az emigrációs írói létről, irodalomról. (*Kabdebó Tamás: Ír szerelem. Magyar Napló Kft., Budapest-Baja, 2018.*) ■

Még nyár, de már majdnem ősz: a szilva

Szünder Dezső

■ Az eper és a szőlő között időben éppen féléton, kicsivel a sárgabarack után, a hamvas őszibarackkal egyidőben érik hazánk egyik legismertebb és legsokoldalúbban felhasználható gyümölcse, a szilva. A rózsafélék családjába tartozó gyümölcs nagyszámú rokonsága azzal magyarázható, hogy az egyes alfajok nagyon könnyen kereszteződnek egymással. A hazánkban ismert 22 különböző fajta mellett a szilva jól ismert és kedvelt gyümölcs a világ más tájain, Amerikában és Japánban is.

Hazánkban érése júliusban kezdődik, a kései fajták pedig még az első fagyok környékén, október végén is elérhetőek. Az érés során a zöld gyümölcskezedemények előbb pirossá, majd lilává változnak, de egyes fajok, mint pl. a ringló bizonyos típusai világosabb színűek maradnak teljes érettségükben is. Formáját tekintve is ezerféle lehet, szinte lehetetlen két egyformát találni: tojásdad, gömbölyű, hosszúkás alakúak, kis és nagyobb méretben egyaránt léteznek. Hazánk éghajlata kiváló a gyümölcs számára, így könnyen megismerkedhetünk több fajtával is. Az átalakulóban lévő bajai piacon is szép számmal találunk szilvából, válogassunk kedvünkre, próbáljunk ki minél több fajtát!

Finom ízén túl a szilva jótékony egészségügyi hatással is rendelkezik. Ezek közül talán a legismertebb az emésztést segítő hatása, magas rosttartalma miatt. Ezen kívül gazdag C, A vitaminban, tartalmaz K vitamint, az ásványi anyagok közül pedig főként magnéziumot, káliumot és vasat. Jelentős vörösvértest-képző hatása van. A rengeteg hasznos anyag a gyümölcs 15%-ában, koncentráltan található, hiszen 85%-ban vizet tartalmaz.

Hogyan fogyasszuk a szilvát? Főleg nyersen, hiszen a benne lévő hasznos anyagok így

képesek leginkább kifejteni hatásukat. A hazai gasztronómia főleg édességként, desszertekben használja. Két legismertebb elkészítési módja talán a *szilvás lepény* és a *szilvás gombóc*. Télire leginkább aszalva érdemes eltenni, így a hasznos tápanyagok egy része koncentráltan marad meg a gyümölcsben; hideg őszi, téli estéken akár édesség helyett néhány darab belőle megidéri a napfényes nyárutót. Végül, de nem utolsósorban a szilvából – az ép, egészséges szemekből – kitűnő pálinka is főzhető. Ez utóbbit fogyasszuk felelősséggel!

Ezek után pedig nézzük, konkrétan hogyan is fogyasszuk... Természetesen nem szilvás lepény és nem szilvás gombóc lesz a szám témája. A nyári szünetünk utáni első lapszámba egy egyszerűbb és egy talán kevésbé ismert szilvás süteményt hoztam. Egyetlen közös pontjuk, hogy – mint minden szilvás süteményben – van bennük fahéj. Ez a fűszer ugyanis a szilva „nagy barátja”, használjuk bátran, ízlésünknek megfelelő mennyiségben.

Szilvatorta:

Hozzávalók: 600 g szilva, 200 g vaj+a formához, 200 g cukor, 1 evőkanál vaníliás cukor, 1 citrom reszelt héja, 3 db tojás, 400 g liszt+a formához, 1 tasak sütőpor, kb. 1,5 dl tej, ízlés szerint fahéj, a szóráshoz barnacukor.

A szilvából a sütéshez válasszunk mindig magvaváló fajtát. Könnyebb dolgoznunk vele, az elkészített süteményeink pedig szebbek, mutatósabbak lesznek. A receptekhez való szilva mennyisége magozatlanul értendő.

A vajat a cukorral, vaníliás cukorral és a citromhéjjal habosra keverjük. Egyesével hozzáadjuk a tojásokat és egy csipetnyi sót. A lisztet összekeverjük a sütőporral, hozzáadjuk a tejet, majd a vajás masszával alaposan összedolgozzuk. Kivajazunk, kilisztezzük egy 24-26 cm-es sütőformát, elosztatjuk benne a tésztánkat, a tetejét kirakjuk a felezett szilvával, héjjal lefelé helyezve kicsit a tésztába nyomkodjuk. Megszórjuk ízlés szerint fahéjjal és alaposan barnacukorral. Előmelegített sütőben, 180 °C-on kb. 45 percig sütjük, tűpróbáig. Ha elkészült és teljesen kihűlt, szeletelve, tejszínhabbal kínáljuk.

Az elkészített tészta gyümölcs nélkül kiváló reggeli egy pohár tejjel vagy kakaóval.

Ragacos szilvaszeletek:

Hozzávalók kb. 25 szelethez: 450 g szilva, 50 g dió, 350 g vaj + a tepsishez, 150 g cukor, ízlés szerint fahéj, 300 g zabpehely, 150 g liszt, 3 evőkanál semleges ízű méz (akác, vegyes virágméz, repceméz, esetleg hársmez).

A szilvát megmossuk, kimagozzuk, vékonyan felszeleteljük. Egy mély tálba szórjuk, hozzáadunk 50 g cukrot, ízlés szerint fahé-

jat, csipetnyi sót, alaposan összekeverjük, állni hagyjuk. Serpenyőben alacsony lángon nagyon óvatosan felolvasztjuk a vajat, vigyázzunk, hogy még véletlenül se kezdjen el forni. Egy nagyobb tálban összekeverjük a zabpehelyt, lisztet, a durvára vágott diót és a maradék cukrot. A keverékhez öntjük a teljesen felolvadt, nem túl meleg vajat, majd legvégül a mézet is belekeverjük.

A massa felét egy kb. 20 x 25 cm-es kivajazott, kilisztezett tepsibe simítjuk, rászórjuk a féltett szilvánkat, egyenletesen elosztatjuk a tetején. Beborítjuk a maradék zabpehellyel keverékünkkel, kissé lenyomkodjuk egy evőkanál hátával. Előmelegített sütőben 180 °C-on 45-50 perc alatt aranyszínűre sütjük. Hagyjuk kihűlni, majd kis kockákra szeletelve, tetején friss szilvaszelettel, esetleg friss mentalevelekkel díszítjük.

Nagyon laktató, kalóriadús desszert, érdemes valóban kis kockára vágni. Ha nincs otthon elegendő zabpehely, akkor kiválóan helyettesíthető bármilyen előre elkészített/vásárolt müzlivel, müzli alapanyaggal. Ha zabpehelyből készítjük, próbáljuk ki nagy szemű és apró szemű zabpehely keverékével is!

Mit igyunk szilvás desszertekhez, édességekhez? Azt talán már sokan tudják, hogy édes ételhez édes bort válasszunk. No, de milyen is? Bár a szilvás édességekhez remekül társítható egy természetesen édes, *tokaji desszertbor* (szamorodni, hárslevelű, esetleg aszú), a legjobb választás mégis egy remek portói. Magas alkoholtartalma miatt egy egészen apró pohár is elegendő, a szilvás édességhez pedig remekül passzol. Ráadásul most a beszerzése is nagyon egyszerű, hiszen hazai, bajai bevásárló-központokban éppen akciós, igen kedvező áron kapható.

Akik pedig itálban az izgalmasat, különlegest keresik, kóstoljanak hozzá *malbecet*, mely argentin fajta, de néhány hazai pincészet – köztük egy szekszárdi – sikeresen próbálkozik a fajta előállításával.

Jó étvágyat! ■